

A Színház- és Filmművészeti Egyetemen (korábban: Főiskola) június 30-ig új rektort neveznek ki, tehát lezárult egyéves korszak. A tanintézet nyilvános előadásairól az elmúlt években többször írtunk. Alkalmanként foglalkoztunk a színész- és rendezőoktatás általánosabb, a Vas utcai épület falain túlmutató kérdéseivel is. Ami az egyetemi képzést illeti, ezzel kapcsolatban a legnagyobb – negatív – visszhangot a Huszti Péter rektorral készült interjú (1997. szeptember) váltotta ki – a hallgatók körében. Forgács Péter rendezőhallgató írásban reagált az interjúra, és kifüggesztette az egyetemen. Nem sokkal később a tanintézetben felerősödtek a belső konfliktusok, amelyek nem maradtak következmények nélkül. Az alábbi tényfeltáró riport megkísérli összefoglalni az elmúlt évben történeteket – a hallgatók szemszögéből. Közzük Forgács Péter 1997-es írását is. A tényfeltáró riporthoz készült beszélgetések teljes anyagát magnetofonfelvétel őrzi. Tiszteletben tartottuk azoknak a riportalanyoknak a kívánságát, akik meg akarták őrizni névtelenségüket. Nézőpontunk szándékosan egyoldalú. A témát nem tekintjük lezártnak. Szívesen biztosítunk fórumot az egyetem oktatói karának és mindenkinek, aki véleményével hozzá kíván járulni az intézmény jövőjének tisztázásához.

(A szerk.)

B Ó K A B . L Á S Z L Ó

Zacc a kávéban

■ HELYZETKÉP A SZÍN M Ű V É S Z E T I N ■

Valami „bűzlik” a Rákóczi út–Vas utca–Szentkirályi utca háromszögben – ennek átható szagát sokan érezni vélik. Bár a helyzet távolról idillinek látszik: az egyetem működik, a tanárok tanítanak, a hallgatók tanulnak, a vizsgák lezajlanak, az érdemjegyek bekerülnek az indexekbe, a diplomákat pedig cikornyás ünnepi beszédek kíséretében évente átadják. Az intézmény kétségkívül termeli a diplomás színházi és filmes embereket. Egyes vélemények szerint talán túl sokat is, hiszen 1991 és 2001 májusa között 242 színművész kapott diplomát. (Jelenleg Magyarországon hivatalosan 1678 színészt tartanak számon, ebbe a diplomások és a végzettség nélküliek egyaránt benne foglaltatnak.)

K R Ó N I K A

Kívülről nézve tehát nincs semmiféle „helyzet”, ám közelről minden átláthatatlanul kusza. Mi mással lehetne magyarázni, hogy tavaly májusban az egyetem újabb kori történetében immár másodszor tört ki „diáklázadás”? Az események, az indokok, a felbukkanó problémák kísértetiesen hasonlítanak egymásra.

Az első diákmegmozdulás éppen a rendszerváltással párhuzamosan, 1990-ben zajlott le. Ma már csak kevesen emlékeznek rá pontosan, hogy mi váltotta ki, ám egy napon kisebbfajta diákröpgyűlésre került sor a filmes főtanszak Szentkirályi utcai épületében. A hallgatók szinte ugyanazokat a problémákat vetették fel, amelyek tíz esztendővel később, 2000. május 10-én éjjel, a második „csúcsrendezvényen” is elhangzottak. Egy neve elhallgatását kérő ismert színházrendező és -vezető, tanár szerint a két esemény közé mégsem lehet egyenlőségelet tenni, hiszen 1990-ben a színházi szakma állapota biztató volt, míg ma az összeomlás szélén áll.

A rendszerváltónak szánt diákgyűlésen 1990-ben a hallgatók elmondták, hogy a főiskola működése átgondolatlan, és hiányolták az előre kidolgozott oktatási koncepciót, a kellő odafigyelést és törődést, bírálták a napi munkarendet, valamint a tantárgyak összehangolatlanóságát. Úgy érezték, hogy a tanárok többsége nem tekintik hivatásának a tanítást, és felvetették: vajon mi lenne jobb, ha a szakmájukban kiváló alkotók vagy – a nyugati példát követve – alapos ismeretekkel felvértezett pedagógusok oktatnának, esetleg ösztörmegoldást, e kettő keverékét alkalmaznák a tanárok kiválasztásakor. Már akkoriban is komoly kritika ért egyes elvileg tanító tanárokat gyakori hiányzásuk miatt. A diákönkormányzat vezetői néhány nevet már akkor is hiányoltak a tanárok listájáról.

A diákok ellenezték, hogy a rendező- és a színészhallgatókat külön képzik, így nincs sok lehetőség a közös munkára. A színészek

legszívesebben egyazon osztályba járnának a rendezőkkel. A háromtagú diáktanács nyilatkozatban szögezte le, hogy a rektorak nem volna szabad más intézményben is vezetőnek lennie.

A rektori poszton az idő tájt a hallgatók menedzsert vagy művészt szerettek volna látni. Ha menedzser – állt nyilatkozatukban –, akkor megfelelő igazgatási és vezetési tapasztalatokkal rendelkezzen, s ez esetben a szakmai képzést a legkiválóbb mestertanároknak kell vezetniük. Ha azonban az egyetemen nem a legkiválóbbakat oktatnak, akkor az intézmény szakmai arculatát egyetlen, a színházi életben széles körben elfogadott személyiségnek kell meghatározni. A diákok nem titkolták, hogy Székely Gábort látnák legszívesebben a rektori székben. A diákönkormányzat vezetői felkérték Székelyt, ám ő nem vállalta a feladatot.

A rövid rendszerváltó huzavona eredménye az lett, hogy az akkori rektor, Kazimir Károly (1987. július 1.–1990. június 30.) lemondott, rövid időre (1990. július 1.–1991. június 30.) Illés György operatőr foglalta el az egyetem vezetői székét, őt Babarczy László (1991. július 1.–1994. június 30.) követte, majd 1994 óta Huszti Péter tölti be a posztot, immár második ciklusban.

Egy évvel ezelőtt – némiképp váratlanul, bár a színházi világban korántsem szokatlanul – elmaradt Kerényi Imre végzős osztályának *Bolha a fülben* című, május 5-re, péntekre meghirdetett premijere, amelyet Pacskovszky József rendezett. A bemutatóra négy nappal később került sor – mérsékelt sikerrel. A következő napon, éjjel tizenegykor a Várkonyi teremben a végzős színészosztály felhívására nagy létszámban gyűltek össze a hallgatók, míg az egyetem tanárai közül megjelent Ascher Tamás, Babarczy László, Benedek Miklós, Gabnai Katalin, Gálffi László, Hegedűs D. Géza, Kornis Mihály, Lukáts Andor, Máté Gábor, Orsós László, Jakab, Ságodi Gabriella, Silló Sándor, Simó Sándor, Szász János, Szirtes Tamás, Tiszeker Lajos és Zsombolyai János. A hajnalig tartó viharos megbeszélésen nem vett részt az egyetem rektora, Huszti Péter és a végzősök osztályfőnöke, Kerényi Imre. Babarczy László szájából éppen az ő védelmében hangzott el, hogy „Kerényi Imre azért tanít úgy, ahogyan, mert modellezni kívánja a világ kegyetlenségét”.

Mi történt május 5-től 10-ig? És ami ennél lényegesebb: mi történt 5-e előtt? A kérdés első felére könnyebb válaszolni: a darabban játszó végzősök közül többen állították, hogy Pacskovszky nem végzett érdemi munkát. Úgy érezték, hogy cserbenhagyták őket, rendezőjüktől semmiféle segítséget nem kaptak. Előadásukat bemutathatatlanak tartották. Érzéseiket a próbákba belepillantó Ascher Tamás és Lukáts Andor nem erősítette meg, sőt, az időközben megérkező Kerényi Imre segítségével arra akarták őket rábe-

szélni, hogy tartsák meg a pénteki premiért. A hallgatók megmaka-csolták magukat. A tanárok fejében az a gondolat is megfordult, hogy beugrókkal helyettesítik a végzősöket.

Végül Lukáts Andor – aki korábban már dolgozott az osztállyal, s akiben a hallgatók megbíztak – elvállalta, hogy az előttük álló hosszú hétvégén premierképes állapotba „rántja” az előadást, amelyet a következő hét keddjén be is mutattak.

A *Bolha a fülben* próbái alatt lejátszódó jelenetek sora, a tehetetlenség, az utolsó pillanatokban a végzősökre nehezedő, zsarolással felérő nyomás miatt egyre növekvő feszültség és az a tény, hogy akkor még csupán három embernek volt szerződése (Melkvi Bea – Pécsi Nemzeti Színház, Nagy Zsolt – Krétakör Színház, Pikali Gerda – Madách Színház), fellobbantotta a keserűség hamu alatt izzó parazsát. A teljes reménytelenség állapotát mi sem jellemzi jobban, mint hogy az osztály már a harmadik év végén meghozta lesújtó döntését: osztályfőnökükkel semmiképpen nem óhajtanak diploma-előadást rendeztetni.

2000. május 10-én éjjel zsúfolásig megtelt a Várkonyi terem, és miután rövid huzavonával sikerült elérni, hogy a médiumok képviselőit ne utasítsák ki, elkezdődött a gyakorta személyeskedésig fajuló vita. A hallgatói önkormányzat vezetői igyekeztek alaposan felkészülni a megbeszélésre, készült egy dokumentum, amelyben hét téma köré (külföldi kapcsolatok, tanár-tanítvány viszony, az oktatás alapkövetelményei, vizsgák és munkák, összeférhetlenség, pályázatok, pénzek, lehetőségek és szakmai ügyek) csoportosították a gondokat.

A vitát Fischer Gábor végzős filmrendező szakos hallgató vezette. Bevezetőként Melkvi Bea, a végzős Kerényi-osztály szószólója felolvasta Jászai Mari tanári székfoglalóját, amelyet 1893-ban mondott el a Színiakadémián. Ebből kiderült, hogy a színészképzés terén már akkor sem volt minden rendben.

A megbeszélésen – az 1990-ben elhangzottakhoz hasonlóan – szóba került a tanmenetek hiánya, a beszámoltatás tökéletlensége, mester és tanítvány viszonya, a tantárgyi kínálat elégtelensége. De kritika érte a hallgatói önkormányzat működését és a diákok órán való részvételének „hullámzását” is. Ruzsnyák Gábor végzős színházrendező szakos hallgató említette először, hogy a diákok nem értik, bizonyos tanárok milyen alapról oktatnak. Valaki megjegyezte, hogy a bukaresti főiskolán a diákok szemeszterenként véleményezik a tanárokat, és ott bevezették a kreditrendszert is. Fischer Gábor megemlítette a színházi és filmes tanszékek közötti együttműködés hiányát, holott szerinte a filmeseknek illene színház történetet, a színháziaknak pedig filmtörténetet tanulni. Ráadásul a színészhallgatókat nem engedik át a filmesekhez dolgozni, nem tanulnak filmszínészetet, és a színészfelvételeken nem ül filmrendező a bizottságban. A színészhallgatók is nevelésnek tartották, hogy négy év alatt mindössze négy napos filmes kurzuson vehettek részt. Mire Babarczy László a következőt felelte: „A filmeseknek fogalmuk sincs arról, hogyan kell filmszínészeket képezni.” A végzős filmrendező osztályfőnöke, Simó Sándor erre így reagált: „Semmi sem fejezi ki jobban az egyetem felfogását, mint az, amit Babarczy mond. 1948 óta tart a harc a két főtanszak között. Pedig végre be kellene illeszteni a tanrendbe a színháziak és filmesek együttműködését. Egyébként pedig nagyon szeretném tudni, hogy ma este miért nincs jelen Huszti Péter és Kerényi Imre, hogy válaszolhassanak a vádakra.” Egy hallgató igen élesen felvetette Kerényi Imre felelősségét, majd nyíltan megkérdezte: vajon ki és mikor fogja megmondani neki, hogy már nincs abban a helyzetben, hogy újabb osztályt indíthasson.

A jelen lévő tanárok közül Lukáts Andor és Orsós László Jakab beszélt kritikus hangon az egyetemi oktatásról. Lukáts szerint a tanárok nem kíváncsiak a hallgatókra, azok pedig egymásra. A tanárok nincsenek jelen a vizsgákon. Végül kijelentette: alapvető pedagógiai zsákutca, ami az egyetemen tanítás címén folyik. Orsós László Jakab annak a véleményének adott hangot, hogy az egyetem

strukturálatlan, és nincs menedzselve. Réthly Attila végzős rendezőhallgató megjegyezte, hogy az intézmény alapvető céljai évtizedek óta változatlanok.

Babarczy László a kritikákra válaszul kifejtette, hogy az egyetemnek van tanterve, az igaz, hogy túl általános, nem ad választ a konkrét problémákra. Határozottan leszögezte, hogy a hallgatóknak nincs beleszólásuk az oktatási alapelvekbe. A tanároknak pedig igenis megvan a maguk pedagógiai módszere, amelyet képtelenség papírra vetni, elvégre „itt művészetoktatás folyik”. Babarczy véleménye szerint az osztályvezető tanárok nem vonhatók felelősségre, hiszen kizárólag a vizsgafilmek és -bemutatók által ellenőrizhetők. Ha esetleg valaki folyamatosan hibázna – válaszolt egy hallgató közbevetésére –, akkor ennek konzekvenciáit kizárólag a rektor és az Egyetemi Tanács vonhatja le. Az egyetemen – folytatta Babarczy – a szakma élvonalába tartozó tanárok tanítanak, akik rettenetesen túlterheltek, és egyébként is túl sok a vizsga. Az elmúlt tíz esztendőben végzett diákok kilencvenkét százaléka állásban van – mondta –, de az egyetem lényegét tekintve olyan szakmunkásképző intézet, amelynek legtöbb szakán túlképzés folyik. Kifejtette azt a reményét, hogy egyszer még vissza lehet térni az elitképzéshez. Az egyetem rektorhelyettese záróképpen ennyit mondott: „Hálával tartozunk Kerényinek, amiért bajt csinált.”

A találkozót követő, május 12-i tanári értekezleten Kerényi Imre bejelentette, hogy az eredeti tervekkel ellentétben ősztől nem vállal osztályfőnöki teendőket. Helyette az egyetem beszéd tanszékének docens vezetője, Hegedűs D. Géza kapott lehetőséget, hogy négy éven át színésszé nevelje a sikerrel felvételizőket. Révész Ágota rendező lesz a tanársegéde. Ekkor derült ki az is, hogy május 26-án délután háromra összehívták az Egyetemi Tanács ülését.

A hallgatói önkormányzat képviselői május 16-án rövid levél kíséretében átadták az intézmény rektori hivatalának a május 26-i egyetemi tanácsülésre javasolt, tizenkét pontból álló napirendtervezetüket. A hallgatók bíztak abban, hogy az egyetemen „alvó” párbeszéd még felébreszthető, ezért kérdéseikre korrekt, lényegre törő válaszokat kértek. Szerették volna elérni, hogy az ülés előtt írásban is megismerhessék az egyetem vezetésének álláspontját, ám erre nem került sor.

A hallgatók nézete szerint a Szervezeti és Működési Szabályzat azonnali átdolgozásra szorul, és mielőbb meg kell teremteni az egymástól eddig jobbára elszigetelt két főtanszak, a színházi és a filmes együttműködését. A diákok a tanári fizetések rendezését is kérték. Emellett sokszínű és nyílt tantervet, az elméleti tárgyak objektív értékelését a vizsgákon, valamint az egyetem elégtelen nemzetközi kapcsolatainak megerősítését javasolták, továbbá azt indítványozták, hogy az intézmény szervezeti működését független szakértők vizsgálják át, illetve egy erre a célra létrehozandó bizottság foglalkozzon a tanárok etikai és összeférhetlenségi ügyeivel, és hogy a félévi vizsgák elmaradása következményekkel járjon. Huszti Péter személyesen vette át a dokumentumot.

Ugyanezen napon, reggel fél kilenckor cseh filmvígjátékba illő jelenet játszódott le a Rákóczi út 21. számú Uránia-ház előtt, amelyben 1905 óta a színészképzés osztálytermei találhatóak. Négy munkás órakon át küszködött azzal, hogy leszedje a falról a Színház- és Filmművészeti Főiskola feliratból a *főiskola* szót, és helyébe az *egyetem* betűit ragassza. Az időzítés nem sikerült éppen rosszul! (A Színház- és Filmművészeti Főiskola 1971. szeptember elseje óta úgynevezett egyetemi rangú főiskola, de csak 2000. január elsejétől használhatja az egyetem megnevezést.)

A terveknek megfelelően május 26-án sor került az Egyetemi Tanács ülésére, amelyen megjelent Huszti Péter rektor, színházi főtanszakvezető, Babarczy László rektorhelyettes, Hegedűs D. Géza színházi főtanszakvezető-helyettes, Kerényi Imre, a végzősök osztályfőnöke, Ascher Tamás docens, Zsámbéki Gábor, Szinetár Miklós, Illés György, Horváth Ádám rektorhelyettes, Zsombolyai János, a Film- és Televízió Főtanszak vezetője, Tiszeker Lajos főtitkár,

Hámori Annamária, az intézmény gazdasági igazgatója, valamint a hallgatói önkormányzat öt tagja. Az ülés félidejéig jelen volt az Oktatási Minisztérium képviselője is.

A megjelentek elfogadták a hallgatók napirendi javaslatát. Az első négy pontig kisebb vitákkal tarkított, de békés hangnemű megbeszélés folyt. A hallgatók javasolták, hogy a filmszínészet oktatása legyen része a színészek, a színészvezetés pedig a filmesek tantervének. Kezdeményezték, hogy a rendező és színész szakos osztályok közösen is dolgozhassanak. A tanács egyhangúlag megszavazta, hogy a második évtől mindhárom javaslatot valóra váltsák, bár Babarczy ismét megjegyezte, hogy felesleges annyit pepceselni a filmesképzéssel, amikor a színházi sokkal jobb.

A hallgatók kérték, hogy mind a tanárok, mind a hallgatók órán való részvétele pontosan dokumentálható legyen. A tanárok többsége a kérést támadásnak vette, és csak később értette meg: a diákok hallgatótársaikon is szeretnék számon kérni az órákon való részvételt. Egy oktató megemlítette: a diákok csupán a rossz tanárok óráit nem látogatják. A javaslatot végül mégis megszavazták, és elfogadták az intézményből korábban „száműzött” napló újbóli bevezetését.

A harmadik javaslat arról szólt, hogy minden osztályfőnöknek részt kell vennie az összes vizsgán, hiszen a rektor is megteszi ezt. Végül csak annyit sikerült megszavaztatni, hogy „az osztályvezető tanárok jelenléte kívánatos a vizsgákon”.

A diákok kérték, hogy az objektíven értékelhető, megtanulható tantárgyak vizsgáin a tudásuknak megfelelő jegyeket kapjanak. A hosszas vitában Szinetár Miklós a hallgatóknak adott igazat, mondván, hogy a képzés során állandóan a szakmai tárgyakat súlykolják, így a diákoknak nem marad idejük olvasni, filmeket nézni,

valgyis művelődni és tájékozódni. A jelenlegi képzés nem hagyja élni a diákokat – szögezte le Szinetár. A vita végén megszavazták, hogy ezentúl az elméleti vizsgákhoz külön felkészülési időt biztosítanak a hallgatók számára.

A többi javaslat megvitatása komolyabb összetűzéseket és néha teljes értetlenséget szült. A hallgatók tantervi nyitottságot és sokszínűséget kérő javaslatára, valamint arra a felhívásra, hogy az osztályfőnökök ellenőrizzék az oktatókat, a tanárok megjegyezték: az egyetem ma is így működik. Kínos, ha az osztályfőnöknek ellenőriznie kell a tanártársát – vetette közbe Zsámbéki Gábor –, hiszen lehet, hogy a két ember nincs jóban egymással. Az egyetemen folyó munkát elvileg a Szervezeti és Működési Szabályzatban szereplő öttagú bizottságnak félévente kellene ellenőriznie, ám a diákok nem tudnak ennek létezéséről. A rektor azt állította, hogy a bizottság létezik. A dolog szépséghibája: a bizottság egyik tagjának egy hallgatónak kellene lennie, de a diákok még soha nem választottak delegátust. A hallgatói önkormányzat tagjai bejelentették: a tanárokkal kapcsolatos írásbeli véleményüket ezentúl félévente eljuttatják az egyetem vezetésének. Babarczy nem értett egyet a javaslattal.

A tanári összeférhetlenséget firtató hetedik pont felháborodást és értetlenséget keltett. Zsámbéki Gábor konkrétumokat kért. A testület abban egyezett meg, hogy amennyiben a diákok ezentúl összeférhetlenséget gyanítanak, azaz nehezményeznék, hogy az egyetemi vezető más intézménynél – értsd színháznál – is irányító funkciót tölt be, avagy visszásnak tartanak, hogy a rektor egyetemi főnöke színházigazgatójának – keressék fel az Egyetemi Tanácsot, s majd az eldönti, érdemes-e tovább foglalkozni az ügygel.

A diákoknak a tanári fizetések emelésére vonatkozó kérését az érintettek felháborodva utasították el, holott magánbeszélgetések során számtalanszor panaszozták, hogy éhbérért dolgoznak. Babarczy szerint a hallgatóknak ezzel a témával nincs joguk foglalkozni, ráadásul a felvetést „megtévesztő máz”-nak titulálta, amelylyel a hallgatók az oktatókat igyekeznek megnyerni. Valaki keserűen közbevetette: a hallgatók bizonyára azt akarják elérni, hogy még több pénzt vonjanak el az intézménytől. A javaslatot elvetették.

Az oktatók a hallgatókkal ellentétben jónak ítélték az egyetem nemzetközi kapcsolatait és összeköttetéseit. De döbönt csend fogadta Zsámbéki Gábor történetét arról, hogy egy hivatali ember miként próbálta megakadályozni osztályának milánói fesztiválszerplését, fölöslegesen ítéve azt.

Hámori Annamária a hivatali és gazdasági működés átláthatatlanságára vonatkozó hallgatói kritikákra igen élesen reagált: a diákok nem értenek a gazdasági kérdésekhez, semmi közülük hozzá, mennyi pénz jut egy-egy vizsgaprodukción. Elégedjenek meg annyival: az egyetem nem kap elegendő pénzt a minisztériumtól.

Az ülés berekesztése és a tanárok távozása után Babarczy László váratlanul visszatért a terembe, és leteremtette a hallgatói önkormányzat öt küldöttjét ostobaságuk, tisztességtelenségük és „pontocskáik” miatt. Nem sejtette, hogy a háta mögött bekapcsolva maradt a jegyzőkönyvvezetéshez használt magnó...

Huszi Péter később elmondta, hogy a hallgatói önkormányzat összefoglalóját kissé sarkítottak érezte, de az ülésen sok dologban egyetértettek. Komoly előrelépésként értékelte a találkozót, de – mint mondta – az úgy ezzel nem tekinthető lezártnak, a párbeszédnek folytatódnia kell. Továbbra is nyitottan várom a hallgatókat, ugyanúgy, ahogyan eddig – fűzte hozzá Huszi.

A tanács ülést követően semmi lényeges nem történt. A végzős diákok (tizenhárom színművész, tíz színházrendező és nyolc színháztudomány szakos) az Ódry Színpadon június 16-án ünnepélyes keretek között átvették diplomájukat, és végleg kiléptek az alma mater kapuján. Huszi Péter rektor elmondta, hogy a nehézségek ellenére valamennyi végzett színésznek sikerült elhelyezkednie, ám három embernek még ekkor sem volt szerződése. (Kerényi Imre tizenhárom fős osztályából végül öten vidéki, hatan fővárosi teátrumokhoz szerződtek, ma csupán egyetlen színész nem dolgozik, egy másikkal, bár nem kötődik társulathoz, van munkája.)

LÉTSZÁMADATOK (FŐ)

Hallgatói összlétszám	337	Oktatói összlétszám	82
Főiskolai szintű képzés	50	Teljes munkaidős	44
Egyetemi szintű képzés	195	Részmunkaidős	38
Szakirányú továbbképzés	31		
DLA képzés	61		

FŐTANSZAKOK, TANSZÉKEK

Színházi Főtanszak	Film- és Televízió Főtanszak
Színész tanszék	Filmes tanszék
Színházrendező tanszék	Televíziós tanszék
Koreográfus tanszék	Operatőr tanszék
	Művészetelméleti tanszék
	Nyelvi lektorátus

SAKOK

Egyetemi szakok	Főiskolai szakok
Színész	Adásrendező
Színházrendező	Kameraman
Koreográfus	Vágó
Film- és televíziórendező	Gyártásszervező
Film- és televízióoperatőr	Szakirányú továbbképzések
Film- és televízióproducer	Drámapedagógia
Televíziós műsorvezető, rendező	Mozgóképi- és médiakultúra
Színháztudományi	Doktori iskola (DLA)
Mozgóképtudományi	Színházművészet
	Film- és videoművészet

* Forrás: Színház- és Filmművészeti Egyetem

A SZÍNHÁZ- ÉS FILMMŰVÉSZETI EGYETEM KÖLTSÉGVETÉSE 2000. ÉVBEN *

434 millió forint	ebből	370 millió forint normatív támogatás
		64 millió forint saját bevétel

* Forrás: Oktatási Minisztérium

BESZÉLGETÉSEK

Az eseményekkel párhuzamosan kezdtem készíteni azokat az interjúkat, amelyekben megpróbáltam megismerni a diákok véleményét saját egyetemükről. A beszélgetések során rá kellett jönnöm, hogy a hallgatók nincsenek könnyű helyzetben. Azok sem, akik diplomaosztás előtt állnak, és hamarosan elhagyják az intézményt, azok pedig különösen nem, akik maradnak. Végül is tizenkilenc beszélgetés készült el. Beszélgetőpartnereim között volt hat frissen végzett színész, négy ifjú színházrendező, három idén diplomázó operett-musical szakos színészhallgató, egy végzett dramaturg, három dramaturghallgató és két filmrendező. Közülük egyesek beszélgetéseink bizonyos részleteit csak név nélkül vállalták.

KÖZÉRZET

A kép, amely a beszélgetések nyomán körvonalazódott, persze elég általános, a konkrét helyzetek csak oldják, színesítik, lágyítják. A Színház- és Filmművészeti Egyetem egy monopolhelyzetben lévő művészeti felsőoktatási intézmény, amelyben a hallgatók többsége elhagyatottnak érzi magát, nem tudja eldönteni, kihez fordulhatna segítségért; mindenki rohan, és semmi sem fontos igazán. Egy év múltán a hallgatók rádöbbennek: csak magukra számíthatnak. A hibákra elég gyorsan ráeszmélnek, csak éppen tanáraik jelentős része nem kedveli, ha ezt ki is mondják, hiszen a hallgató örüljön, hogy nyolcszáz ember közül felvették, fogja be a száját, és tanuljon. Bodó Viktor állítja: „Nem követelheted az elsőstől, hogy ne nyissa ki a szemét, ne gondoljon semmire, és főleg ne kritizáljon. A hallgató nem tatu. Persze ilyeneket is lehet nevelni, de akkor olyan lesz a helyzet, mint ma. Lehet, hogy épp itt rontották el. Nagyon fontos, hogy kritizáljuk egymást, és nem számít a köztünk lévő korkülönbség... Ne kívánja senki, hogy nekem ne legyen véleményem, és azt ne mondjam el.”

Egyébként éppen ő volt az, aki két hónapra abbahagyta az egyetemet. „Egy évig néztem, mi folyik itt. Láttam, hogy nem megfelelő a mozgás- és mesterségoktatás, hiszen Marton László mindig elutazik Amerikába. Az elméleti tantárgyak másodlagosak. Nem költészettanórán dől el, ki kapja meg a szerepet, hanem a mesterségórán. Ettől kezdve nem fontos, hogy olvasol-e szakirodalmat vagy sem.” Osztályfőnöke, Marton László nem hagyta annyiban a dolgot, és Bodó visszatérhetett az egyetemre. Rájött: végig kell csinálnia. „Ezt nem lehet eldobni csak azért, mert az oktatás nem úgy működik, ahogyan szeretném.”

A hallgatók tehát gyorsan ráébrednek, hogy helyettük senki nem csinálja meg a jeleneteket, és ezért általában éjszakákkal kell fizetniük. A Rákóczi úti épületben gyakorta még éjfélkor is égnek a lámpák. (Tudom, hiszen az épülettel szemben lakom.) A hallgatók néha megmutatják tanáraiknak az elkészült részeket, ők kurta instrukciókat adnak, majd távoznak. Csányi Sándor: „Lehetséges ennél jobb pedagógia is, de annyiból hasznos, hogy rászoktat: folyamatosan pörögnie kell az agyadnak, és minden pillanatban látnod kell a jeleneteket, amelyeket csinálsz.” Melkvi Bea: „Elsőben meg másodikban kiosztják a helyzetgyakorlatokat, később azt mondják, csinálj egyet. Próbáld el az osztálytársaddal, hozd be órára, akkor megbeszéljük, javítunk rajta, aztán próbáld újra. Egy idő után rájöttünk, hogy nincs valós visszajelzés. Használható kritikát nem kap az ember, gyakran csak azt mondják: úgy rossz, ahogy van. Meggyőződésről, magyarázatról szó sincs.” Bodó Viktor: „Ezzel nekem sohasem volt problémám. Nem csinálhatok olyasmit, ami idegen a szereptől, ezért nem árt kicsit rendezői fejjel is gondolkodni. Végezésül.”

Kocsis Gergelynek arról is megvan a véleménye, hogy mindez miért lehet így: „Az egyik legnagyobb hiba az őszintétlenség. Legyen tanár vagy diák, nem mondják meg neki, hogy rossz, amit csinál. Hiteletlen emberek vezetnek osztályt, vagy kerülnek helyzetbe. Az egyetem presztízse évről évre csökken, egyre kevesebb a jelentkező... Aki ide felvételizik, nem is tudja: egész életét meghatározza, hogy kinek az osztályába kerül.” Ha olyanhoz, aki megszeppent hallgatóit az első nap első óráján azzal fogadja, hogy erről az egyetemről már sok jó kamionszörő és

Az osztályvezető tanár irányítja a főiskolai képzés teljes ideje alatt a rábízott osztályt mint önálló alkotóműhelyt. Az osztályvezető tanár és növendékei között a közös munkában kialakuló és kölcsönös bizalomra épülő szoros személyes kapcsolat teremthet kedvező légkört a művészi tehetség kibontakozásához, a szakmai fejlődéshez.

Az osztályvezető tanár személyes felelősséggel tartozik az osztály munkájáért, a hallgatók szakmai, művészi fejlődéséért.

Ennek érdekében feladata

- összehangolni az osztályt tanító tanárok munkáját;
- megállapítani az egyes hallgatók előmeneteléhez szükséges speciális feladatokat;
- elbírálni az esetleges külső gyakorlati munkákra vonatkozó kérdéseket.

Az osztályvezető tanárt a rektor az Egyetemi Tanács többségi támogatásával egy képzési ciklusra bizza meg.

A művészetoktatásban kivételes fontossággal bír a személyes példa. Az oktató a hallgatók számára vonzó személyiség legyen, aki magával ragadóan képes hatást gyakorolni növendékeire, ismereteit, tapasztalatait úgy adja át, hogy azzal erőteljes érzelmi és gondolati folyamatokat indít meg, alkotó légkört teremt, új felismerésekre ösztönöz.

A főiskolai oktatótól elvárható, hogy folyamatosan gyarapítsa szakmai, elméleti ismereteit, rendszeresen tájékozódjék a szakma, a tudományág új törekvéseiről, nemzetközi tapasztalatairól. Rendelkezzen az ehhez szükséges idegennyelvtudással.

A Főiskola hallgatói jogosultak az őket érintő minden kérdésben önálló véleményt nyilvánítani és közösségi állásfoglalást kialakítani. A Főiskola elvárja hallgatóitól, hogy véleményük kifejezésével, javaslataikkal tevékenyen részt vegyenek az oktatás fejlesztésében, a hallgatók élet- és munkakörülményeinek javításában, a képzés hatékonyságának fokozásában.

Részletek a Szerkezeti és Működési Szabályzatból

zöldszéges került ki, vagy megkérdezi: „Hányan is vannak, tizenheten? Ugye tudják, hogy itt csak tizenhárom szekrény van, na akkor jó munkát!”, szóval az ilyen tanártól sok jót nem várhat.

A magány, a magárahagyatottság, a küszködés, mint valami szomorú magyar népballada refrénje, vissza-vissza tér. Szabó Zoltán: „...a tanárok nem azon fáradoznak, hogy kibontsák az egyéniségedet. Szenvedsz, küszködsz, de ha nem sikerül, akkor érdektelenné válsz, akkor nem dolgoznak veled. Azon meditatálhatsz: mit találjak ki, hogy érdekessé váljak? Olyan mesterrel, aki rámutat, hogy mit kell erősítened, mit kell visszafojtanod magadban, az egész sokkal egyszerűbb és hasznosabb lenne.” Bodó Viktor: „Akinél van egy kis esze, az látja, mi és miért történik vagy nem történik, legfeljebb nem beszél róla, mert minek. Ez lesz ötven év múlva is. Így alakult ki, és így is marad... Az a baj, hogy erről csak egymás között lehet beszélgetni. Beszélgetünk, beszélgetünk, de harmadikos korában az ember már nem beszélget arról, hogy mennyire rossz az egyetem. Unalmas.”

Néhány hallgató kiborul, amikor rádöbben, hogy ez nem álmainak oktatási intézménye. Nagy Zsolt: „Valami ránk jött Szabó Zolival. Életünk súlyos két hete volt, kibuktunk. Felmentünk az osztályba, és törtünk-zúztunk, én például ablakokat rugdostam be. Novák Eszter állított le minket. Úgy éreztem, hogy nem bírom tovább. Persze már az első év végén sem törődtek velünk. Akkor dolgoztunk Az emberke tragédiáján. Kerényi Imre és Szirtes Tamás nagyon keveset volt bent, de ha épp arra jártak, akkor sem mondtak semmit. Mi csináltunk mindent, mi szerveztünk, mi rendeztünk. És az a legnagyobb baj, hogy a felgyült indulatod senkin nem tudod levezetni, csak a partnereddel. Ha jobban belegondolok, már az első évben arra gondoltam, hogy ezt, így nem akarom.” Az egyik hallgató tömören és pontosan fogalmaz: „Mesterséget alig tanítanak, a tánctudást nem kérik számon, a kottaolvasást sem, a nyelvtanulást sem, egyáltalán semmit nem kérnek számon.”

Néha egészen kis dolgokból le lehet mérni egy szakma állapotát, ahogyan azt Bodó Viktor megfigyelte: „Amikor elkezdtünk dolgozni, nagy kupleráj volt. Mindenki dohányzott, az osztályterem borzalmasan nézett ki. Néha kitakarítottunk. A tanárok nem szóltak egy szót se. Azon sem csodálkozom, hogy a takarítónők is csak körbemosnak mindent.”

A rendezőhallgatók kissé más szemszögből szemlélik mindazt, ami az egyetemen történik. Ők érhető okoknál fogva többet akarnak látni az egészről, és ha nem is tudatosan vagy kimondva, de vezetőik lesznek. Szavaikból az derül ki, hogy erre egyáltalán nem készítik fel őket. Ruzsnyák Gábor: „Nekem először az tűnt fel, hogy az egyetemen igazából nem történik semmi. Pedig a diáknak az a dolga, hogy ledöntse a falakat, hogy tegyen valamit valamiért vagy valami ellen. Itt majdnem mindenkinek az a legmegfelelőbb, ha nem történik semmi. Ez már abból is látszik, hogy például a rendezőképzés nem szerves része az oktatásnak, csupán van. Azt mondják, csináljatok, amit tudtok, de nem adnak a kezünk alá színészosztályt, órarenden belül nem dolgozhatunk velük.” Forgács Péter: „Mindent az individualizmus határoz meg, és ez nem mindig jó. Azt tanítják, hogy csak magaddal foglalkozz, ne törődj semmivel, így nem is veszed észre, hogy az egyetem nem jól működik. Azt tanítják, lehet bármilyen rossz a tanárod, a végén úgyis neked kell felmenni a színpadra. Magadra vagy utalva, tessék, oldd meg a problémáidat... Nincs kommunikáció. Persze mindig jönnek vendégek, akiktől lehet tanulni, és úgy érzed, valami történt veled a munka kapcsán. De azt, hogy mi a csend, mi a figyelem, mi az alázat, ezt hogy tanulod meg? Erre nem válasz az, hogy ez kérem vagy kialakult, vagy nem. Ez nemtörődomség. Az egyetemnek nincs vezetése. Nincs senki, akinek éreznéd a kezét a válladon. Az indexek aláíródnak, a vizsgák lebonyolódnak.”

A szakon nem derül ki pontosan, mit is jelent a rendezés. Forgács Péter: „Irdatlanul nehéz meghatározni, mit kell tudnia egy rendezőnek. A színésznek több tanácsot tudsz adni, mint a rendezőnek. Tanulj meg jól drámát elemezni! – mondják. De hogyan? Vagy mi az, hogy jól? Vagy: tudj jól olvasni! De hogyan kell jól olvasni? Nos ezek körül hatalmas a kuszaság. Ez nem azon múlik, hogy ki a rektor.”

Néha – ritkán – józú beszélgetések is kialakulnak, ám ezek a fel-táró eszmecserek sem vezetnek sehová, mert hiába a jó szándék, ha nem követi cselekvés. Schilling Árpád: „Egyszer Ács János megkérdezte tőlünk, hogy mi bajunk. Mondtuk, hogy sok bajunk van, például hihetetlenül egyoldalú képet kapunk a színházról. Az alternatív kezdeményezések teljesen ki vannak szorítva. Pedig milyen jó lenne megtudni, hogy Jeles András, Zsótér Sándor, Mohácsi János, Ruszt József milyennek képzele a színházat... Vannak olyan színházi kezdeményezések is, ahol az ember fekete ruhában egyedül áll a térben, körülötte semmi más, csak egy horizontfüggöny. Azzal mi van? Becsukjuk a szemünket, és azt mondjuk, ilyen színház nincs? Erre nem kaptunk választ. Nem jött el Juronics Tamás, hogy négyhetes táncszínházi kurzust tartson nekünk. Hogyan legyen képzett színházrendező a mai világban, amikor ezerféle áramlat szövi át a színház világát, és én nem tudok rólok semmit? Ez a szakma nem tanít, és nem tanul. Lehet, hogy a kritikus megnéz egy Bob Wilson-operát Ausztriában, de mi nem látjuk. És senki nem jön elmagyarázni, ki is Bob Wilson. És nincs olyan kurzus, ahol érdekes színházi formákat próbálgatunk, és kifejezetten a formára helyezzük a hangsúlyt... Sokféle stílust kellene ahhoz megismerni, hogy az ember színházrendező lehessen. Még akkor is, ha aztán kiválaszt egyet, és élete végéig azt csinálja. Szegényes az egyetem videotára is.”

Valamikor, nem is olyan régen, a nyolcvanas évek elején tomboló telt házakat vonzottak az Odry Színpad előadásai. Ma azonban ez is másképpen van. Ruzsnyák Gábor: „Ha az intézményre mint színjátszó helyre gondolok, sírhatnékom támad, hiszen évek óta nem jönnek létre előadások. Zsótér Sándor egy-két vizsgaelőadásán kívül nincs valódi esemény az egyetemen. Ez az Odry Színpad prózai előadásain többnyire kong a nézőtér. Régen tétje volt, ha egy rendező itt mert vagy tudott valamit kipróbálni. Most immel-ámmal jönnek. Vagy nincs mit kipróbálniuk, vagy az egész nem érdekli őket. A színészhallgatók csak negyedévesen döbbennek rá, mennyi mindent nem végeztek el. A jó egyetem konzervatív, és nagyon erősen képvisel valamit, amit én gondolatiságnak hívok. Ez ma nem érződik ebben az intézményben.”

Forgács Péter szerint az egyetemen két véglet él együtt: „Az egyik az apparátus: titkárok, műszaki vezető, gazdasági igazgató. Mindazok, akik koordinálnak, irányítanak, szerveznek és döntenek. Őket hallatlanul irritálja a színház. Idegesek tőle. Az intézményt iskolaként próbálják működtetni, de ha egy iskola színházat tanít, akkor valamilyen módon mégis

modelleznie kell a színházat. Lehet persze háromszázezer forintot adni egy végzős vizsgaelőadásra. Úgy tűnik, mintha a szűkös anyagi keretek miatt mennének nehézkesen a dolgok, mintha a pénzügyi nehézségek miatt lenne nehézség, lassúság, állandó keresztté tevés. Holott lényegében az emberi alkalmatlanságról van szó.” Schilling Árpád szerint túlságosan sok embert vesznek fel az egyetemre, és a tanárok is túl sokan vannak. Aztán hozzáteszi: „A termék állaga borzasztó. Mi két évig dolgoztunk egy olyanban, ahol kilógott a falból a konnektor, szóvá tettük, azt mondták, csináljuk meg. Egyszer kaptunk egy videót meg egy tévét, amit öt nappal később elloptak. Biztos, hogy nem idegen tette. Szervezés egyáltalán nincs, de a fizetésüket a szervezők felveszik.”

Hogyan vélekedik a magyar színészkutatásról Ruzsnyák Gábor? „Kevés szakmai tudással kerülnek ki, nem tudnak beszélni, és nem tudnak bánni a testükkel. Szinte képtelenek hosszabb ideig koncentrálni, és akkor az ember megkérdezi: mi a jó fenét csináltatok négy évig? Valamiféle minimális gondolkodásmóddal talán találkoztak, ami aztán vagy jó, vagy nem. Sok jó szakmai tanár van, de egy részük fásult, és nincs motivációja. Mindez azért fájó, mert egyébként minden lehetőség adott a minőségi oktatáshoz.”

Pontosan látják a színpadok mögött zajló folyamatokat. „Vegyünk egy színházi példát. Egy teátrum élére új igazgatót neveznek ki. Két dolgot tehet: ha izlése megegyezik az elődjével, akkor semmi baj, megtartja a társulatot, talán hoz egy-két új embert. Ha azonban teljesen mást gondol a színházról, akkor valószínűleg a társulat nagy részét el kell küldenie. A színházak általában nem bírják ki ezeket a robbanásszerű változásokat. Az egyetemen ugyanez a helyzet. Több emberre volna szükség, ez érezhető, de robbanásveszélyes helyzetben sokan elmenének, és nem lehetne maradásra bírni őket holmi nem meghatározó szerep ígéretével. Ahhoz, hogy itt valami mélyreható változás bekövetkezzen, magát a színházi szakmát kellene gyökeresen átalakítani. Azt azonban butaság volna kijelenteni, hogy daráljuk le az idősebbeket, és jöjjenek a fiatalok. A fiatalok pusztán dolgozni szeretnének, de úgy nagyon nehéz, ha érzik, a kondér mellől rájuk sandítanak: el akarod venni az ételmezt? Így aztán egymást simogatjuk körbe-körbe évek óta.”

Az egyetemen folyó túltermelésről a diplomás dramaturg Sediánszky Nóra mondja: „Túl gyakran – két-három évente – indulnak dramaturgosztályok. Sokkal több embert képeznek, mint amennyire szükség van. A nyolcfős végzett osztályból egyedül nekem van színházi szerződésem.* Aki most felvételezik, annak tudnia kell, hogy csekély az esélye az elhelyezkedésre.” A válság már az elsősöknek is szemet szúr. Szűcs Anikó: „Van egy harmadéves osztály, egy másik tavaly végzett, ez velünk együtt több mint harminc ember. Nyilván az egyetem is tisztában van azzal, hogy nincs igény ennyi dramaturgra a magyar színházi világban.”

Sediánszky Nóra: „Az egyik legfőbb baj, hogy az elmúlt pár évben drasztikus változások történtek a szakmában, de az egyetem ezeket nem követte. Fellazult a régi megbízható struktúra, az egyetem pedig még mindig a nyolcvanas évek végi-közepi állapotot veszi alapul.”

Hogyan látják mindezt az elsős dramaturgok? Rác Attila – aki a diákönkormányzat egyik vezetője is – diplomatikusan fogalmaz: „Azt gondolom, nagyon helytelen, hogy az egyetem hallgatói színházi büfékben, kávézóknak, magánbeszélgetésekben pocskondiázzák az intézményt. Vannak problémák, de ezeket próbáljuk mi magunk megoldani, mi magunk találjuk ki, milyen módon változtathatnánk a képzés elmaradottságán, s mi keressük a tanári karral a konszenzust.” Hozzáteszi, hogy osztályuk tagjai már most, elsőéves korukban értékelték az első félévet, az oktatást és tanáraikat, korrektek javaslatokat tettek, és mindezt írásban átadták osztályfőnöküknek, Osztovits Leventének. Szűcs Anikó: „Háromoldalas összefoglalónk azt tartalmazta, hogy mit szeretnénk másképp. Kevés órát akartunk radikálisan átalakítani, inkább kompromisszumra törekedtünk: kértük, néhány óra lehessen fakultatív, más órákat a tanárral közösen igyekszünk módosítani. Reméljük, kérésünket figyelembe fogják venni.” Kértem tőlük e listát, de az osztály úgy döntött, hogy nem adja ki. Maguk akarnak úrrá lenni a

* (Sediánszky Nóra szerződését a következő évadra nem hosszabbították meg. A szerk.)

gondokon, és nem kérnek a nyilvánosságból. Sediánszky Nóra minderről így beszél: „A diákok néhányszor megpróbálták beszélni különféle fórumokon a problémáikról, de hiányzott az összefogottság, s ez a hatékonysághoz elengedhetetlen. És persze egy adott ponton mindig előtérbe kerül az óvatosság és a karrierfeltés, hiszen az asztal túloldalán esetleg a végzős hallgató leendő igazgatója vagy rendezője ül. Nagyon kiszolgáltatott helyzet ez.”

Az egyik dramaturgosztály is készített javaslatlistát: „...tavaly év végén összeállítottunk egy tanmenetet, amelyet átadtunk Kerényi Ferencnek. Sokat beszélgettünk vele erről, de az ő keze is hihetetlenül meg van kötve, mert az történik, amit Osztovits Levente mond. A saját szakunkról gondolkodtunk, az együttműködésről a rendezőhallgatókkal. Felvetettük, hogy hospitálhassunk a színházakban, s ez számítson be a tanmenetbe. A negyedik, gyakorlati évnek nem arról kéne szólnia, hogy majd találsz magadnak valami rendezőt, vagy találsz magadnak valami színházat. Elsőtől kezdve hozzunk létre olyan helyzeteket, amelyekben, még ha modellezve is, de élesben dolgozunk valamin.” Sediánszky Nóráék osztálya is írt hasonló feljegyzést.

Ha ennyire ad hoc megy minden, miért jó mégis elvégezni az egyetemet? Nagy Zolt: „Az érvényesülés miatt. A kapcsolatokról beszéltek.” Gula Péter: „Mert nem lehet papír nélkül. A saját bőrömmön tapasztaltam, hogy egyetemi diploma nélkül milyen nehéz érvényesülni a színházakban. Nincsenek jó tapasztalataim. Az egyetem – elvileg – műhely, ahol egy kicsit el lehet mélyülni. Talán ad kis időt az embernek arra, hogy ha akar, megtanuljon dolgozni.”

TERVSZERŰSÉG

Vajon létezik-e bármiféle tanterv vagy tanmenet, amelyet a diákok már 1990-ben és most, 2000-ben is hiányoltak? A kérdésre a színészhallgatók nem tudtak válaszolni, vagy nemleges választ adtak. Melkvi Bea: „Kerényi Imre az első félévi vizsgák után azt mondta: nagyon jó osztály, remek vizsga volt, nagyon jó úton járunk. Közölte, átugorjuk a Molnár Ferenc-jeleneteket, mert az már nekünk »megvan«, és Csehovval foglalkozunk. Csak azt nem tudtuk, mi van meg, honnét lenne meg, és valóban megvan-e. Harmadikban elmaradt a zenés vizsgánk. Második félében felvetette az osztály, kérjünk ígéretet Nagy Vikortól, hogy be fog járni, és valamit konzekvensen végigpróbál velünk, vagy kérünk egy másik tanárt, aki ráér. Elhisszük, hogy elfoglalt, rendeznie kell, de akkor ne tanítson. Ezután mindenkitől nagyon kikaptunk: honnan vesszük a bátorságot ahhoz, hogy ultimátumot nyújtsunk be Nagy Vikornak? Ő mindenesetre megígérte, hogy három héten belül hozza a darabot. Egy hónapon belül letette, odaadta a korrepetitornak, aztán két és fél hónapig nem láttuk. A kitűzött vizsga előtt két héttel megjelent, és megkérdezte, hol tartunk a dal tanulással. Majd bejelentette, hogy két hét alatt színpadra rántja az egészét. Éppen ezt akartuk elkerülni. Meg is mondtuk, hogy nem fogunk vizsgázni, hiszen nem volt tanárunk, rendezőnk, akivel felkészüljünk. Kerényi akkor belátta, hogy ez így tényleg nem működik, hiszen mégiscsak kínos, hogy két év után még mindig nem volt zenés vizsgája az osztálynak. Majd ő megrendezi nekünk, mondta. Közösen kiválasztottuk a Godspell. Hozott koreográfust, nagyon rendesen dolgoztunk, mindenki táncolt, tanult. Kerényi Imre háromszor jött be próbára. Táncoltunk a színpadon, gondoltuk, mindjárt megkérdezzük tőle, hogyan legyen ebből darab? Csináltunk két figurát háttal, és mire megfordultunk, üres volt a nézőtér. És ez háromszor-négyszer előfordult. Az lett a vége, hogy nem készülték el a prózai részek. Egy-egy mondat hangzott el két dal között. Ezután jött Zsótér Sándor, akit sikerült meghívunk, mert Kerényinek tetszett a Patkányok-előadása, amelyet Zsámbéki Gábor osztályával csinált. Zsótérral nagyon élveztük a munkát és a darabot is.”

A rendezőhallgatók szerint sem igen ismerik az egyetemen a tanterv fogalmát. Szákás Tóth Péter: „Tanterv egyáltalán nem létezik. A Képzőművészeti Főiskolán a tanár, a mester kidolgozott, félévekre lebontott rendszer szerint tanít. Attól függetlenül, hogy betartja a tantervet, szabadon beszél művészetről és mindenről, ami foglalkoztatja, a saját pillanatnyi élményeiről is. Vagyis a tanmenet nem fosztja meg a szabadsá-

gától, sőt, saját tisztázatlanságait is a diákok elé tárhatja, saját gyengeségeit is megmutathatja, de azt az utat köteles járni, ami alapvető feltétele annak, hogy tanítványai művésszé válhassanak az adott területen.”

Bár Babarczy László szerint művészetoktatáshoz nem lehet tanmeneteket gyártani, a volt rendezőhallgatók egyike ezt másképpen látja: „Az első dolog mindenképpen az lenne, hogy el kellene olvasni azt a kétszáz könyvet, ami a színésznevelésről szól. Tanulmányozni kellene olyan iskolákat, amelyek jól működnek, hogy náluk mit csinálnak. És nem szégyellni, hogy nálunk szakmai válság van. A tanároknak hospitálniuk kellene. Egy nagyon művelt, nagyon erős, bölcs embernek tíz év kemény munkájába kerülne, hogy az egyetemet szegről szegre, tanárról tanárra átalakítsa, megváltoztassa. Mert itt nem személyeserekről van szó, és nem örült robbantásról, hanem tízévi kemény munkáról. Olyan szellemi emberekkel, akik nem vonulnak ki nagy mellénnyel, ha megrendeztek egy jó előadást, hanem csakánnyal, ásóval, magukat nem kímélve dolgoznak tovább. Olyan ember kell ide rektornak, aki be meri engedni például Halász Pétert is.”

Volt-e, van-e valamiféle tanterv vagy tanmenet a dramaturgoknál? Sediánszky Nóra: „Azt hiszem, a tanulmányi osztályon láttam effélet, de ez egyre lebegőbbé, megfoghatatlanabbá vált. Mi is próbáltunk ilyet kialakítani. Leültünk, elmondtuk az osztályfőnökönknek, sőt felsőbb szinten is, hogy mit szeretnénk tanulni: pszichológiát, filmdramaturgiát, dizlettervezést, jelmeztervezést stb. De nem jött össze... Részben az iskola hibájából, részben a körülmények, részben a szervezetlenség miatt. Az utánunk jövő osztályoknál pótolni kellene ezt. Végül is a dramaturg akkor a rendező igazi munkatársa, ha széles körű tájékozottsággal rendelkezik a színház és a társzművészetek terén, ezért igazán komplex »reneszánsz« tantervre lenne szükség.” Hankó János: „Nincs és van. Van, mert mielőtt egyetemre váltunk volna, le kellett adni egy tantervet az egyetemi rang elismertetéséhez. Máskülönb pedig állandóan azt halljuk, hogy felnőttek vagyunk, és nem kell lineárisan végigmenni a színháztörténeten. De például a római színházról a harmadik félében tanulunk, úgy, hogy közben egy félévet foglalkoztunk a görögökkel, majd egy félév alatt végigrohantunk Shakespeare-en. Azonban Szigethy Gábor kellemes előadásain nem mélyültünk el a Shakespeare-művekben. Ez azoknak nem gond, akiknek van előképzettségük, de aki itt akarja megszerezni azokat az ismereteket, amelyekre egy dramaturgnak szüksége van, nem fogja megkapni.” Mit gondolnak minderről az elsősök? Rácz Áttila: „Első dolgunk volt, hogy kikérjük a tanmenetet. Megnéztük, mi az, ami fajsúlyos benne, mi az, ami nem, illetve mi az, aminek még bele kell kerülnie. És utána megbeszéltük, hogy a magyar színházi életben kik alkalmasak pedagógiai szempontból is tanárnak.” Ha van tanmenet, hiszen látták is, akkor miért érzik mégis, hogy valami baj van? „A tanterven kevés a kivetnivaló. Nem a koncepcióval, inkább egyes emberekkel van probléma. Minden egyes tantárgyhoz meg kell találni a legmegfelelőbb oktatót. Az egyetem a maga módján sokat próbál nyújtani, hiszen nekünk négy napon át reggeltől estig óráink vannak. Még az sem biztos, hogy szükség van ennyi órára.”

Az egyetem rektorhelyettese, Babarczy László szerint a hallgatók sem a bírálathoz nem vehetik a bátorságot, sem pedig ahhoz, hogy elmondják a véleményüket arról, mit szeretnének tanulni. Az elsősök egyike erről így vélekedik: „Ez nem bátorság kérdése. Mindegyikünknek joga van elmondani a véleményét, és bírálni a tanár egyetemi munkáját. Ezzel a joggal a hallgatóknak élniük kellene, mert ha csak egymás között puszognak, az pusztá személyeskedés.”

KÜLFÖLD

Az egyetem egyik hiányossága a nyelvtanítás elégtelensége. Nem véletlen, hogy erre leginkább a rendező szakos hallgatók panaszkodnak, hisz főként az ő művésszé válásukhoz elengedhetetlen a tájékozódás, a külföldi kitekintés lehetősége – s ez nem független a nyelvtudástól. Rusznyák Gábor: „Egyetemi éveink alatt mindössze egyszer jártunk külföldön, és ez neveltséges. Pedig világlátottság nélkül nem érdemes egy iskolából kilépni. Az egyetem azonban ebben a tekintetben se nem nyitott, se nem rugalmas, se nem ötletes. Mintha ez nem

volna fontos. Lehet, hogy valaki szorgalmasan dolgozik azon, hogy szegény gyerekek lássák, milyen a színház Londonban vagy Milánóban, de mi ezt soha nem tapasztaltuk.” A bábszínészből átnyergelt rendező, Szákás Tóth Péter mást tapasztalt: „Lehetővé tették nekünk hét külföldi utat, és ha semmi másból nem állt volna az oktatás, csak hogy megnézhetünk vagy négyszáz bábelőadást, akkor már eredményes volt a képzés.” Ezt erősíti meg Kocsis Gergely is: „...hihetetlen helyekre elvittek minket. Örületes bábelőadásokat láttunk Európában. A bábművészet nem érvénytelen dolog, ezt sikerült bebizonyítaniuk, csak éppen az rémségesen sívár, amit tanáraink itthon produkáltak.”

Aki életében csak egyszer járt külföldi színiiskolában, annak azonnal szemet szúr a különbség, mint Schilling Árpádnak: „...voltam Strasbourg-ban, az ottani színház iskolájában. Kurzusokat tartanak, általában tíz-tizenkét diákot vesznek fel, és három évig tanítják őket. Különböző vendég tanárokat hívnak két hétre, két hónapra, három hónapra, akik állandó kapcsolatban állnak a diákokkal. Mivel kevesen vannak, átlátható, világos minden, nagyon jól felkészítik őket. Akik ott tanulnak a színház közelében, látják, milyen az élő színházi szervezet. Nem stúdióról beszélek, hanem valódi, elfogadott iskoláról, ahol nagy beártsággal élnek – hiszen az iskola egy vidéki városban van –, de semmi más dolguk nincs, mint dolgozni és tanulni.”

MINDENNAPOK

A hallgatók többsége úgy érzi, hogy egy puzzle darabjait rakogatja, ám az egész képet soha nem látja. Valaki ezt találóan úgy fogalmazta meg: mintha egy kávé kedvelő embernek csupán a zacc jutna a csészéből. Szerencsére alig akad olyan tanítvány, akivel egy életre sikerül meggyűlöltetni a kávé. Legfeljebb a diploma átvétele után előről kell kezdenie mindent. Vagy majdnem mindent.

Mindezek fényében érdemes meghallgatni, mit mesélnek a hallgatók egyes konkrét helyzetekről. Csányi Sándor: „Az egyetemen leszokik az ember a módszeres és szisztematikus munkáról. Igazából rá sem szokik. Előbb-utóbb rákényszerül a panelek használatára, hiszen nincs idő az elmélyülésre. Van egy mosolyom, ami elég jól áll, tehát használom, akár kell, akár nem. Ha vakarom a fejemet, akkor azt hiszik, bizonytalan vagyok. Minél tovább csinálom ezt, annál unalmasabb színésszé válok.” Melkvi Bea: „Első évben kiderült, hogy Kerényi Imre osztályfőnökkel, Szirtes Tamással és Nagy Viktor zenészmesterség-tanárral fogunk dolgozni. Kerényi elég ritkán jelent meg. Órákat inkább Szirtes tartott, elsősorban helyzetgyakorlatokkal foglalkoztunk. Nagy Viktorral pedig egyáltalán nem volt óránk. Három hétig bejárt ugyan, de nem derült ki, mit kellene zenés helyzetgyakorlat címen csinálnunk, azt sem tudtuk, miről szól az óra. Bejártunk háromtól hatig, és önképzőkörözünk a magunk szakállára. Nem ezt vártam a Színház- és Filmművészeti Egyetemről.” Egy szereplő véleménye, aki éppen vizsgára készül(ne): „Azt hittem, hogy a munka párbeszédre alapul. Hát nem, veszekedés lett belőle. Azt mondta Kerényi Imre, hogy a színész ne gondolkodjon, az okos színészeket sose fogják szeretni. A színész igyekezzen megérteni a rendezőt, és csinálja meg, amit kér tőle. Nem látom magam kívülről; nekem a kompozíció előtt is fejet kell hajtanom. Legyen meg a »diagonál«, »menjen a szoknya«, a »szerelemfolyadék jöjjön fel«. A problémák azzal tetéződtek, hogy minden vizsga kettős szereposztásban ment. De amikor azt mondják nekem, hogy a száznyolcvan centiméter meg a hatvan kilómmal tegyem ugyanazt, amit a százötvenötös centis, negyvenkilós osztálytársam, akkor valami nem stimmel. És akkor még nem is beszélünk arról, hogy két színővendék teljesen másképpen gondolkodik ugyanarról. De ez őt nem érdekelte, csak az, hogy ha megcsinált egy jelenetet, akkor abban ott kell felállni, akkor kell odamenni a partnerhez, ahogy ő elképzelte. Így aztán nem lehet arról vitatkozni, hogy én hogyan építek fel egy szerepet, amit egyébként negyedikig sem tanulhatunk meg.”

A hallgató persze kérdezne, de: „Ilyeneket hallottunk: ne beszéljen vissza, ne kérdezzen a színpadról... s mire felocsúdtunk, Kerényi már eltűnt. Egyre több lett a megválaszolatlan kérdés, mi pedig egyre kételkedőbbek lettünk.” Szabó Zoltán kissé másképpen fogalmaz: „Tanáraink közül sokan nem akarnak emberekkel foglalkozni. Színházat akarnak ve-

zetni, igazgatók akarnak lenni, és nem akarják mélyebben megismerni a hallgatókat. Mi vagyunk értük, nem pedig ők miértünk.”

Az elhagyatottság érzése néha egészen furcsa körülmények között tudatosodik a hallgatókban. Forgács Péter: „Volt egyszer egy vizsgánk, amelyet Rusznyák Gáborral közösen csináltunk. Benedek Miklós, akinek akkor végzős osztálya volt, bejött megnézni egy főpróbát. Felháborodott a látottakon. Kiállt a színpad elé, és elmondta, hogy ha most ez a színház jön, akkor ő köszöni szépen, hazamegy meghalni a négy fal közé, de közben a földön fetrengett, és mielőtt levetette volna magát, megnézte, nem pezsgőfoltos-e a linóleum. Nem esett jól, persze, hogy bánt, de fantasztikus volt. Jót akart. Egy idő után beszélgetés alakult ki. Később még egyszer eljött. Három év után először esett meg, hogy valaki olyannal beszélhetünk, aki nem volt az osztályfőnökünk...”

És nem csupán a tanárokról van szó, hanem ahogyan azt Forgács Péter meséli: „...hajnali kettő után tíz perccel bejön a portás, és próba közben lekapcsolja a villanyt. Mert a próba szerinte kettőig tart. És nem a villanyról van szó, hanem a szemléletről, amely mindent áthat.” Sorban jönnek az aprónak tűnő, ám végül összedobódó, kegyetlenül keserű kis történetek. Schilling Árpád: „Amikor a Liliomot csináltuk, bejött az iskola műszaki vezetője. Korábban a Fővárosi Nagycirkuszban volt szakszervezeti előadó. Éppen akkor függőszettünk fel egy két rüdből meg egy falapból álló hintát. Bejött, és azt kérdezte: ez a hinta nem fog zavarni akusztikailag? Azt se tudta, mi a különbség akusztika és statika között. S ő a műszaki vezető. Aztán itt a gazdasági osztály működése. Csak Réthly Attila élmességének köszönhető, hogy írt egy pályázatot a Nemzeti Kulturális Alapprogramnak, és annyi pénzt kaptunk, hogy a vizsgaelőadásokra nem háromszáz-, hanem hatszázezer forint jutott. Ebből tudtunk díszletet csináltatni a negyedéves vizsgához az Ódry Színpadon. Vagy egy másik jellemző példa: nagylelkűen adnak valakinek tízezer forintot, hogy két hónap alatt létrehozzon egy vizsgamunkát. S amikor ő abból a tízezer forintból valahogy mégis megvesz minden szükségeset, akkor számon kéri rajta a számlákat. Nem a segítőkészséget érzed, hanem a zsugoriságot és a szakmaiatlanságot. A gazdasági igazgatótól nem nézi meg a vizsgaelőadásainkat. Azt sem tudja, kik vagyunk, mit csinálunk. Az elnyerhető díjakkal hasonló a helyzet. Kap az ember egy huszonöt ezer forintos díjat, miközben ötezer forint az alapösztöndíja. Bemész, hogy fölvedd, de nem adják oda, mert először tizenkétezer-ötszázat vehetsz föl az első félévre, és majd tizenkétezer-ötszázat a másodikra. Ha ezt elosztod, kaptál havonta háromezer forintot. Az egész olyan piti. De nézzük a jelmezeket. Kikölcsönzöl egy szakadt, soha ki nem mosott, agyonhordott valamit, ami nehezen nevezhető jelmeznek, de ha elveszted, mert ez is megtörténhet, akkor hatezer forintot fizettednek veled. Nem mennek el a kelléktárba, mert akkor láthatnák, hogy már szinte semmi nincs benne. Senki nem tud semmit, nem lát át semmit, senki nem érez felelősséget.”

A vég azonban akkor jön el, amikor már egyetlen üveg uborkán múlik az élet, ahogyan Forgács Péter esetében történt, aki „beugró” végzős színházrendezőként a végzős színészhallgató-osztály vizsgaelőadását rendezte. (Hogy miért éppen ő? Mert nem találtak Magyarországon senkit, aki elvállalta volna a munkát.) „Egyetlen üveg uborkán kellett vitatkoznom a gazdasági igazgatóval. Kínos, de mit lehet tenni? Kimész a közértbe, és megveszed a zsebpénzedből az uborkát. Nem mindegy? Egy kétszázötven forintos üveg uborkával áldozol a színház oltárán. Ez van. És ez nem rektori utasításon múlik.”

A musical szakos színészhallgatók nemigen foglalkoznak általános problémákkal, inkább „apró” szakmaiakat sorolnak. Például azt, hogy nem lehet átjárni hallgatni más osztályokba, meg hogy az egyetem tanárai az ő vizsgáikra még annyira sem kíváncsiak, mint másokéira. Úgy látják, hogy az egyetem szűken vett szakmai szempontból keveset nyújtott számukra. Rezes Judit: „Nagyon sok táncóránk volt. De nem lehet együtt tanítani az eltérő képzettségűeket. Ez nem működik, mert talán valamilyen mozgáskultúrát elsajátíthatunk, de nem fogunk úgy megtanulni táncolni, amennyire egy musicalszínésznek szükséges volna. Ha a táncot valaki profi szinten akarja csinálni, a tanulást korábban kell elkezdni.” Gula Péter: „Nem tudom, két év alatt meg lehet-e tanulni... Az én hibám is, hogy színházi elfoglaltságaim miatt a táncot elhanyagoltam. De aki hajnali kettőig próbál egy rendezővizsgára, az

nem fog reggel nyolcra bemenni táncórára. A táncképzésünk nagyon kesze-kusza volt. Egyszerűen elmentek a tánctanárok. Úgy tudom, a mi osztályunkból azért sem jártak táncoktatásra, mert nem voltak vele megelégedve. Tudták mihez mérni, hiszen olyanok is vannak az osztályunkban, akiknek magas előképzettségük volt.”

És az énektanulás? Nyári Szilvia: „Nem folyik következetes énekkoktatás. Kezdetben csak klasszikus dalokat énekeltünk, majd most megcsináltuk az Anna Kareninát meg a Kis éji zenét. De aki korábban nem tanult énekelni, nem tanulta ezt a stílust, az nehéz helyzetbe került.” Gula Péter kapcsolata az egyetem énektanárával, Mádi Szabó Katalinnal kitűnő volt, rengeteget tanult tőle, de ezzel nem mindenki van így. Az énektanulással egyéb bajok is vannak. Az egyik hallgató ezt így fogalmazta meg: „Elképesztő a hierarchia. Néhány tanár növendékei kiváltságos helyzetben vannak, a többiek meg csak úgy elvannak. A kivételezés oka megmagyarázhatatlan. Folyik a harc, kinek a növendéke tud jobban énekelni. De közben már úgy jöttünk ide, hogy majdnem mindenki tudott.”

A dramaturg szakon is felgyűltek a kisebb-nagyobb problémák. Az egyik közülük a szakra felvettek teljesen eltérő kora, tapasztaltsága és az, hogy vannak köztük, akik még életükben nem láttak színházat hátról. Sediánszky Nóra: „Szerintem az egyetemi dramaturgképzés előnye és hiányossága, hogy az első két évben nagyon elméleti. Máshonnan érkezünk, eltérő a korunk, és nem mindenki jön egyetemi diplomával, ezért fontos az elméleti alapozás.” Hankó János is hasonló véleményen van: „Én még valahogyan elvagyok, de akik soha nem dolgoztak színházban, azoknál nem fog működni az a módszer, hogy tessék, állj neki, és rakd össze önmagadat. Harmadik éve járunk ide, s ha végigkérdeznék az embereket, hogy miért vannak itt, a legtöbben ezt válaszolnák: nem tudom, de érdekel a színház.”

Valamennyi hallgatónak akadnak, akadtak kisebb-nagyobb szakmai hiányosságai, például Sediánszky Nórának: „Harmadévtől a dramaturgképzés kicsit légüres térbe kerül. Jóval kevesebb az óra, mint amennyit az ember szeretne. A szakma gyakorlati részét inkább a szerencse tanítja meg (nekem például az a tíz-tizenkét rendezővizsga, amelyben dolgoztam), pedig az »alkalmazott íráskészség« abszolút megtanulandó kategória.” Hogy mit jelent a dramaturg szakon a gyakorlati képzés, erről Hankó János így beszél: „Írásgyakorlatok, szövegelemzések, dramaturgiai munkák – mindegyik meg kellene tanítani a diákokat. Volt ugyan minden félévben írásgyakorlatnak nevezett tantárgy, de azon túl, hogy az első félév végére írunk kellett egy egyfelvonásost, semmi gyakorlatot nem szereztünk. Ehelyett írtunk két szórólapot, egy színopszist és egy levelet valamelyik igazgatónak, és megkérdezték, hogy szerintem mit kellene bemutatni – körülbelül ennyiből állt a gyakorlat. Az ismeretségen múlik minden. Ha ismersz egy rendezőhallgatót, aki megkér, hogy segíts neki, akkor van együttműködés a rendező- és a dramaturgosztály egyes hallgatói között. Színházban, ha ismer téged egy rendező, és azt mondja, hogy dolgozz a darabjában, akkor van együttműködés. Az egyetem azonban nem teremti meg ezeket a helyzeteket.”

HÁTRÁNYOS HELYZETBEN

A bábszínészosztályban – ahogyan arról Kocsis Gergely beszámolt – külön problémák is akadtak: „Bábszínészosztályként komoly hátránnyal indultunk. A mi vizsgáinkra a szakma jelentős része egyáltalán nem volt kíváncsi. Az osztályba – amelynek indítását az UNIMA és a Magyar Bábszövetség kezdeményezte – mindössze harmincnolcan jelentkeztek. Ebből csak háromnak volt meg mind a két keze – ezt mondták a tanárok. A jelentkezők közül ötöt vagy hetet vettek fel, a többieket a színészfelvételik bizonyos fordulójáról hívták át, mondván: színésznek nem lennél túl jó, de itt a vissza nem térő alkalom, hogy bábszínész lehess.” Azonban végül a tízfős osztályból mindössze hárman lettek bábosok.

Musical-operett osztályba járni legalább annyira „kínos”, mint bábszínészi. Aki ebbe a két osztályba jár, úgy érzi, nem veszik őt annyira komolyan, mint a „rendes” színészhallgatókat. Gula Péter szerint: „Minden musical szakos érzi az egyetemen, hogy a »mély« pró-

zai színészek, akik a »mély« prózai tanárok szerint elismertek, lenézik őket. Am ha azt vesszük, hogy Törőcsik Mari és Kováts Adél is musical szakos volt, akkor ez nem is olyan megalázó.” Nyári Szilvia: „Ennek az osztálynak egy része nem akar musicalszínész lenni. Én sem szeretném, ha így emlegetnék, bár szeretem a műfajt. Színész szeretnék lenni, aki tud énekelni és táncolni. Lehet, hogy naiv voltam, amikor azt gondoltam, hogy ennek az osztálynak az elvégzése után eljátszhatom Júliát. De akik majd a Romeo és Júliát megrendezik, nem jöttek el egyszer sem a vizsgáinkra, hogy megnézzenek. Még a rendező szakos hallgatók sem.”

TANÁROK ÉS MESTEREK

A jövő szempontjából egyáltalán nem közömbös, hogy ki melyik tanár keze alá kerül. Beszélni erről szigorúan tilos, tabunak számít, de a szakmában pontosan érzékelhetőek a frontvonalak: „Mire való az én színművészeti diplomám, ha azt mondják: »Jaj, édesem, kerénység volt? Akkor kezdhettek mindent a nulláról, magát még mindenre meg kell tanítani.« Akkor mire elég, hogy éveig ide jártunk az egyetemre?”

Sok kritika fogalmazódik meg a tanárokkal kapcsolatban, de a hallgatók pontosan tudják, kire számíthatnak, és kire nem, kitől tanulhatnak, és kitől nem. Csányi Sándor: „A szakmában nincs túl jó hire az egyetemnek. Ez abból is érzékelhető, hogy egy sereg ember nem jön el tanítani, pedig itt lenne a helye. Sokakkal beszélgettem, és mindenki húzta a száját. Nem tudom, hogyan volt mindez régen, de úgy sejtem, akkoriban még dicsőség volt itt tanítani. Most nem az.” Kocsis Gergely: „Az egyetemen több a legitim ember, mint aki nem az. Az előbbieket viszont erősen mételeyeznek, és rontják a színvonalat, a hangulatot, az ízlést és az intézmény hírnevét.” Egyikük a lehető legsarkosabban fogalmaz: „Le kellene cserélni az egész tanári kart, úgy, ahogy van. A takarítókat is. Újra kellene gondolni, ki az, akinek a kezébe osztályt lehet adni. Mindenféle legendák keringenek a régi mesterekről, például Várkonyiról meg a többiekről. Én azonban nem tudok fölnezi a tanári kar tagjaira. Nehéz így beszélni, hogy nem mondhatok neveket... Elsőben megnéztünk egy-két színészt, akik itt tanítottak. Nem voltak jók. Hogyan lehet így valakinek egyetlen mondatát is komolyan venni?” Még azokról a tanárokról is kicsit kritikusan szólnak, akiket nagyra tartanak: „Sok jó előadónk volt, jött például Ascher Tamás, Gothár Péter, Szász János. Egyik jobb volt, mint a másik, de egyben hasonlítottak egymásra: valamennyien csak a tradicionális színházat ismerik.”

Hiányérzet a musical-operett osztályban is megfogalmazódik. Rezes Judit: „Nagyon szerettem volna olyan emberekkel is dolgozni, akikkel talán majd nem tudok, ha meglesz a diplomám. Az egyetem éppen erre lenne jó. Nem sikerült. Sokakat hívtunk, de nem jöttek, vagy nem érték rá. Végül Békés Andrással és Földi Bélával dolgozhattunk.” A mostani osztályba huszonötven jártak, egyszerűen nem maradt elég idő a gyakorlásra. Nyári Szilvia: „Nem lehet ennyi emberrel érdemben foglalkozni. Elkerülhetetlenné vált, hogy kettéválasszák az osztályt. Hiába próbáltak bennünket egy osztályként kezelni, ez mindig két osztály volt, amely A és B csoport fedőnév alatt futott. Általában tizenkét-tizenhárom emberből áll egy osztály, mert ez az ideális létszám. Csak a második év végére tudunk valamennyire összerázódni. De még így is külön dolgoztunk. Hiába akartam volna egy beszédivizsga előtt tizenöt-ször elmondani a balladámat, csak kétszer kerülhetett rám sor. Mások viszont gyakran ezzel a két lehetőséggel sem éltek.”

Az operett-musical osztályban még annyira sem kívánt senki kurzust tartani, mint más osztályokban. Pedig ők próbálkoztak Ascher Tamással és Szinetár Miklóssal is. Hol az osztályfőnök, Szirtes Tamás nem pártolta az ötletet, hol a meghívandó tanárt nem sikerült meggyőzni, vagy mire meggyőzték, az illetőnek már másutt akadt munkája.

Rusznay Gábor a tanárihiányról így beszél: „A tanári karon belül nincs kommunikáció, érezni a hiást, hogy ez a tanárgeneráció nem nagyon tudott utánpótlást kinevelni. Kétségbeesett kapkodás folyik, hogy ki indítson osztályt. Így soha nem derülhet ki, melyik tanár fáradt, alkalmatlan vagy unott. Beszéljünk nyíltan; egyetlen generáció tagjai vezetik a színházak többségét. Ugyancsak velük találkozhatsz osztályvezető taná-

rokként. Ha jóindulatú vagyok, azt gondolom, a szakma színe-java tanít az egyetemen, hiszen a színházakat a szakma krémje vezeti. Az is világos, hogy ezek az emberek nagyon védik egymást, az egyensúlyt alig lehet megbontani. Mindenki valami nagy robbanásra vár. Azt nem hiszem, hogy szándékosan nem neveltek ki utódokat, csak éppen nem hagyják, hogy más történjen, mint amit ők akarnak.” Egyesek koruknak megfelelő kegyetlenséggel látják a dolgokat: „Ötvenéves emberek fejéből nem lehet kiverni olyan beidegződéseket, amelyek ma már korszerűtlenek, nem eléggé nyitottak. Az a legrosszabb, amikor közülük néhányan elkezdik játszani, hogy nem múlt el felettük az idő.”

Schilling Árpád így látja a tanárkérdést: „Ha kategorikusan akarok fogalmazni, akkor azt mondom, Székely Gáboron kívül nem nagyon tudok olyan tanárt említeni, aki borzasztóan szeretett tanítani. Talán még Spiró Györggyel volt egy-két olyan óránk, amikor úgy éreztem, hogy működik a dolog, meg Balassa Péterrel.” Majd így folytatja: „Gyakorta előfordul, hogy egy tanár tisztán lép be az intézmény kapuján, de négy év alatt hihetetlenül bemocskolódik attól, hogy részt vesz ebben a rendszerben, ami sokszor csak a presztízsről szól. Ács János szellemes mondata: hogy mi tanárok legyünk, ahhoz nektek diákoknak kell lennetek. Kérdéseket kell, hogy jókat válaszolhassunk. Eltelt néhány év, és megfordítottuk a mondatot: ahhoz, hogy mi diákok legyünk, ahhoz a tanároknak kell jókat mondaniuk.”

A pozitív tanári példák száma tizenöt alatt van. A bábszínészosztály valamennyi tagja, de mások is, elismerően említik Békés Andrást, akiről tanítványa, Kocsis Gergely így beszél: „Békés nagyon jó tanár, tíz embert mentett meg ebből a bábszínészosztályból. A pusztán tény, hogy jó mester, jó színésznevelő, biztos az ízlése és akaratos, azt eredményezte, hogy néhányan, akik nagyon akartak, színészekké lehetek.” Nagy Zsolt: „A második év végén Novák Eszter tartott kurzust. Személyében végre tanár jött be az ajtón. Ha ő lett volna az osztályfőnökünk, mesternek is hívhattuk volna... A harmadik év végén nagy nehezen kaptunk egy tanárt, Méhes Lászlót. Ő beszélt először a test központjáról, és arról, hogy akkor kezdődik a zene, amikor már nem tudok prózában beszélni, akkor kell elkezdenem énekelni... Sok tanárt el kellene küldeni, de például Máté Gábort, Gálffi Lászlót, Pintér Tamást vétek lenne. Okosan tenné az egyetem, ha például Horváth Csabát meghívná, és ő azt taníthatná, amit nyáron nekünk Gyulán. Mi a testközpont, hol van vége a kezdeknek, hol kezdődik a tested?” Melkvi Bea: „Nem minden és nem mindenki rossz az egyetemen. Hálás vagyok énektanáromnak, Flohr Máriának, nélküle se ének-, se beszédhangom nem lenne. Tőle nagyon sokat tanultam. Ugyanez érvényes a beszédtechnika-tanáromra, H. Kalmár Zsuzsára. Hegedűs D. Géza is felelősen tanította az osztályunkat. Ő premiere hetében is megtartotta az óráit, vagy ha nem tudta, akkor előre bocsánatot kért, kiosztotta a feladatot, és bepótolta az óráját... Akadnak olyan tanárok, akikért érdemes bemenni az egyetemre. Nagyon szeretem Kerényi Ferencet, aki a magyar színháztörténetet tanítja. Készül, van rendes tanmenete, pontosan tudja, milyen anyagot akar leadni. Lator László fantasztikus tanár, de rá se nagyon tartanak igényt. Engedik őt kikopni. Kornissal a műelemzés isteni volt, amíg csinálta.” Szabó Zoltán: „Zsótér Sándor hitet öntött belénk. Összezuhanjunk, és ő rengeteget segített, hogyan menjünk tovább, hogy csak a munkánkkal törődjünk. Ugyanez igaz Zsámbéki Gáborra, Novák Eszterre és Lukáts Andorra is.”

Van valaki, akiről már régóta nem lehet hallani, Szákás Tóth Péter szívesen emlékszik vissza előadására: „Egyszer bejött Ádám Ottó, akit ma már nem sokra tartanak, és tátott szájjal hallgattuk. Olyanokat mondott Németh Lászlóról és saját koráról, munkásságáról, hogy szájatvába bámultunk. És ezt az embert egy másik osztály gyakorlatilag elzavarta.”

A beszélgetések során a Mester szót mindenki áhitattal vagy csodavárással a hangjában ejtette ki. Nézzük meg, ki az a mester, pontosabban kiből lehet vagy lehetne Mester, hiszen ennek tisztázása meghatározhatná az egyetemen folyó képzés további sorsát. Ruzsnyák Gábor: „A Mester nagyon határozottan képvisel valamit, és a diákok vagy vele tartanak, vagy ellenkeznek. Egy másik, nyugati típusú szisztémában a tanár meghúzódik a háttérben, ő a szellemi irányító, aki arra törekszik, hogy minél többet megmutasson a hallgatónak a világból. Nálunk ez a kettő keveredik.” Szákás Tóth Péter: „Az igazi tanáro-

kat arról lehet felismerni, hogy amikor odamegy hozzájuk a névtelen főiskolás, és azt mondja: tanár úr, van egy kis baj, akkor arra biztatják őt, hogy jöjjön el hozzájuk szombat délután, és dumálják meg a dolgot. Meg kellene keresni azokat a – számomra arisztokratikus – bölcs embereket, akikről lehet tanulni. De az, hogy az egyetemen lennie kellene hetven kiváló tanárnak és hét Mesternek, az biztos. Ez talán ma harminc százalékban meg is van. Ne emocionális alapon tanítsanak, hiszen a világ színházi irodalmában sok-sok könyv foglalkozik a színészneveléssel. Válasszák ki, hogy melyik ösvényen akarnak haladni. Vagy ha nem, hát üljenek le, és öt év alatt dolgozzák ki a saját módszerüket. Nem azt mondom, hogy ne legyenek emócióik, csak ne a pillanat döntsön el mindent.” Schilling Árpád: „Bizonyos emberek Mesterré válhatnak. Aki végigrendezte az életét, nem feltétlenül idős, de nagy tudású, és mindenki-vel dolgozott már, egyszer csak azt mondja: mostantól diákokkal foglalkozom, mert megérték bennem átadásra a dolgok. A bölcsesség, a türelem hiányzik ebből a szakmából. A presztízsz működik.”

ÖNKRITIKA

Nem járnak órákra, sem a tanárok, sem a diákok. Melyikük mulasztása az ok, s melyiküké az okozat? Melkvi Bea: „Van olyan tanár, aki azt mondja: most tartom a harmadik órát tizenkét ember helyett ötnek, döntsék el, akarnak-e járni vagy nem. Kiműlik az óra, de az órarendből nem húzzák ki, nem kérdezik meg, hogy X tanár úr miért nem írta alá az indexet.” Bodó Viktor: „Már az első félévben mindenki annyira elfáradt, hogy kirostálta a kevésbé fontos tantárgyakat. A közepesen fontosakra bement aludni, és csak a mesterségórákat vette komolyan.” Szabó Zoltán: „Nem tudom, hol romlott el az egész. Talán ott, hogy ha reggel nyolcra bemész, akkor az elméleti órákat meg a táncot nyomod kettőig, elmész énekelni, háromtól hatig mesterségórát van, utána vacsoraszünet. Héttől tízig dolgozol, és ha benne vagy egy rendezőhallgató vizsgaelőadásában, akkor hajnali kettőig próbálsz. Előfordult, hogy hajnali fél négykor mutattunk meg valamit Székely Gábornak, de ő ott volt, figyelt, jegyzetelt, és utána a rendezőhallgatóval megbeszélte a látottakat. Ilyenkor nem tudok reggel nyolcra bemenni elméleti tárgyakat hallgatni.”

Csányi Sándor önkritikusabb: „Az egyetemisták rettentően lusták. Ugyanolyan rosszul dolgoznak, mint tanáraik, akiket bírálnak. Nagyon igazságtalan lenne azt mondani: itt egy csomó lelkes fiatal nagyon akar dolgozni, de az öregek megakadályozzák. Ez nem igaz.” Melkvi Bea: „Itt még soha senki nem itta meg a levét annak, hogy nem járt be valamilyen órára. Soha senki nem kérdezte meg, hogy miért nem tud valaki lelépni egy keringőt. Soha senki nem kérdezte meg a kimenő operettesektől, ugyan miért nem tud mindenki kottát olvasni. És még soha senki nem kérték számon semmit. Sem diákon, sem tanáron... A tanárok többsége bejön, így-úgy megtartja az óráját, és aztán mindenki könyörög a jobb jegyekért, mert az ösztöndíja múlik rajta. A tanár pedig legtöbbször beír egy ötöst, ha kemény, akkor négyest. És a diákok kikérik maguknak, ha valaki nem írja alá az indexüket, vagy ha kettést akar adni nekik.”

A rendezők talán még a színészeknél is kritikusabbak önmagukkal és hallgatótársaikkal. Forgács Péter például bevallja, hogy sokszor elbliccelte az órákat. Schilling Árpád szintén szeretett távol maradni: „Egyszer úgy döntöttem, hogy fél évig kegyetlen leszek magamhoz, és az összes órára bejárok. Meg is tettem, de nem lettem okosabb. Rendkívül lusta, műveletlen és – magamat is beleértve – nagyképű, elszállt emberek e generáció tagjai. Egy részük ilyenféle nevelődött, más részük eleve ilyen volt. Ugyanakkor állandóan fel vannak pörögve, egyik bemutatóról rohannak a másikra, mert ez a divat. Bemutatót ugyan nem néznek, de a bulin részt vesznek. Teljesen tisztán érkező fiatal emberek egy-két év alatt pszichológiai esetekké válnak, mert a tisztaság, a magukkal hozott tehetség besározzódik, és a helyére zavaros valami kerül. A tanárok pedig nem teszik őket helyre. S ott van a bünbarlang, a kollégium. Öngyógyító örület, amikor olyan pózokat kell felvenni, mint az ivás. Ha valaki rendet akarna vágni ebben az iskolában, akkor mindent a nulláról kellene kezdenie, mert a bűn beleivódott a falakba.” Forgács Péter: „Én egy virtuális osztályba jártam. Semmi, de semmi közünk nem volt egymás-

hoz. Ebben nagyon hibásak vagyunk, de nemcsak mi, hanem az a rendszer is, amelybe beleszöppentünk.”

A hallgatóknak a tavaly májusi eseményekről is differenciált a véleményük. Rácz Attila dramaturghallgató: „Ha a diákoknak valami bajuk van, ne az legyen az első reakciójuk, hogy tüntetnek, kihívják a tétét, és nyilatkoznak. Meg kell becsülni, hogy felvétellel bekerültünk, és meg kell ismernünk az intézmény működési elveit, összhangba kell hozni a magunk elveivel és időbeosztásával. Persze ugyanez vonatkozik a tanárookra is. Nem szabad a színházi felsőoktatásnak ezt a fellegvárát eltemetni.” Rácznak mint a hallgatói önkormányzat tagjának az érdekvédelmi szervezetről is sajátos véleménye van: „A hallgatói önkormányzat az utóbbi tíz évben névlegesen működött. Folytonos reformok sora követte egymást, nem rögzülhettek a dolgok. Nagyon szeretném, ha az általunk kidolgozott Hallgatói Önkormányzati Alapszabályzat megfoganna a diákokban, és sikerülne a problémáinkat artikulálni a testület felé.”

A lényegét legpontosabban Szűcs Anikó foglalta össze: „A májusi események világosan rámutattak arra, hogy az egyetemen nagyon sok a rejtett indulat, és tökéletes a kommunikációképtelenség. Pedig kis lépésekben nagyon sokat lehetne tenni azért, hogy mind a diákok, mind a tanárok elégedettebben és boldogabban menjenek be az intézménybe. És mi ebben annak ellenére szeretnénk hinni, hogy nem tudjuk: azok a kezdeményezések, amelyeket elindítottunk, hova vezetnek.”

Gula Péter musical-operett szakos színész mondja: „Az egész nem tetszett. Semmit nem értek el azonkívül, hogy Kerényi Imre nem indít osztályt. (Az »önként vállalt« szilencium azonban csak egy évig tartott: az idén az operett-musical osztályt Huszti ismét Kerényire bízta. A szerk.) A tanár-diák találkozáson butaságok hangzottak el. A megfogalmazott pontokat korántsem vesztették ki úgy, ahogy kellett volna. Értelmetlen háromnegyed órát arról beszélni, hogy leírható-e a színészképzés mikéntje. Azok, akik ezt húsz éve csinálják, csipőből válaszoltak. Viszont nem kérdeztek meg, miért nincs díszlet a díszlettárban, miért nincs kellék a kelléktárban, és hogy ki menedzseli az Ódry Színpadot. A Gór-Nagy Mária Színitanoda minden újságban szerepel, mert őket menedzselik. Az ország egyetlen színművészeti egyetemén pedig nincs egy olyan team, amely előnyösebb helyzetbe hozná az egyetemistákat, vagy behozná az Ódry Színpadra a közönséget.”

VÁGYAK, ÁLMOK

Néhány embernek „speciális” igényei lettek volna. Csányi Sándor: „A színésznek fontos a teste: tudnia kell, milyen az, amikor a keze elindul, vagy leteszi az asztalra. Elvileg tudni illene, hogyan kell átmenni a színpadon. Egyszerűen uralni kellene a testet. De ilyen képzés nincs... Dolgoztunk Horváth Csabával, az elsősöknél járt Ladányi Andrea, mindez nagyon jó, de örültem volna, ha több mozgásszínházi tréningen vehetek részt, vagy ha bábozást tanulhatok. Van ugyan bábszak az egyetemen, mi mégsem kóstoltunk bele. Hasznos volt Kiss Csabával darabokat elemezni. Órarend szerint egyébként teljesen mást kellett volna csinálnunk. Hivatalosan a drámaelemzés tantárgy, de csak elméletben van.”

Schilling Árpád: „Ha a mostani húsz és harminc közötti generáció nem tesz valamit, ami nem az eladhatóságról és a divatosról szól, akkor itt mindennek vége. Utoljára a hetvenes–nyolcvanas évek fordulóján történt valami. Vajon képesek vagyunk-e meglátni a minket körülvevő világot, sőt még csak nem is látni, mert az már valamiféle értelmezést jelent, csak nézni? Vajon eljutunk-e odaig, hogy meg tudunk nézni fontos videókat, találkozni tudunk olyan emberekkel, akikkel fontos találkozni? Alapvetőnek tartom, hogy új darabok szülessenek, hiszen magunkra kell figyelniünk, olyasformán, mint amikor a szocializmus éveiben a színháziak összekacsintottak a nézőkkel.”

Az egyetemisták arról is határozott véleményt formálnak, hogy mit kellene megváltoztatni. Nagy Zsolt: „Túlképzés van. Jöjjön ki évente öt színész egy osztályból, de azok legyenek nagyon jók. Legyen rosta harmadikban és negyedikben is. Mivel nincs, sokan ellazulnak, érzik, hogy már nem érheti őket nagy baj, és nem dolgoznak. Az egyetem legyen öt éves, és az első évben nyújtson alapos elméleti képzést. A hallga-

tóknak töviről hegyire kellene ismerniük a művészettörténetet, a költészetet, a zeneművészetet. Ezekre helyezném első évben a hangsúlyt, valamint a nyelvtanulásra, második évben a mozgásra, utána csak reggelenként lenne táncóra. Aztán már csupán a mesterségórákra kellene minden erőt koncentrálni.” Kocsis Gergely: „Nem kellene az embereket gyakorlatra küldeni. Nem sok értelme van, hogy harmadévben az egyik nagyszínház utolsó sorában statisztálunk. Bent kellene maradni az egyetemen, ahol egy fiatal színháznak kellene működni, és ott komoly művészeti vezetéssel, érvényes előadásokat lehetne létrehozni harmadévtől. Az így kialakuló komoly repertoárra intenzív marketinggel fel kellene hívni a figyelmet, hogy járjanak oda az emberek. De egy rendező ne ott próbálja ki azt a színdarabot, amelyet másutt a következő évben meg akar rendezni.” Egy színészhallgató szerint „valakinek erősen kézben kellene tartania a dolgokat. Olyan rektorra lenne szükség, aki teljesen független, csak az egyetemen dolgozik, és azonnal kirúgja azokat, akik nem teljesítenek megfelelően. Akkor mindenki átgondolná, vajon akar-e itt tanítani.”

A dramaturgoknak is határozott véleményük van arról, hogy mit és kitől szeretnének tanulni, illetve min kellene, lehetne változtatni. Sediánszky Nóra: „Meg kellene tanulni egy sereg új technikát és szemléletmódot. Naprakésznek kell lenni, és követni a szakma változásait, ez talán a legfontosabb. A majdani rendezők, díszlettervezők, dramaturgok, színészek, hangmérnökök dolgozzanak együtt, egyesítsék erőiket, ismerjék meg egymást, legyen erősebb, átfogó érdekvédelmi szervezetük. Nyitott, rugalmas, dinamikusabb struktúrát kellene kiépíteni, amely végre képes felülemelkedni a csoportérdekeken, és inkább a szakma egészének érdekeit nézi.” Hankó János: „Senki nem várja el, hogy az egyetem a diplomával együtt munkát is adjon. De az a minimális kérésünk sem teljesült, hogy rendező-tanárok is oktassanak a dramaturg szakon, és létrejöjjön egy modellhelyzet. Pedig ez gyakorlati és nem elméleti szak. Kiss Csaba volt nálunk egy vagy fél évig, de aztán megszűnt a rendezői kapcsolat. Trimeszterekben gondolkodva egy évben legalább hat rendező-tanárnak kellene két-két hónapot oktatnia egy-egy darabban kapcsolatban. De ugyanez vonatkozna a rendezőhallgatókra is. Mindig az a válasz, hogy a rendező majd kiválasztja magának, kivel akar dolgozni. Ebben van igazság, természetesen válassza is meg, de legalább itt az egyetemen hadd lássunk már élő rendezőt. Ha az oktatás trimeszterekben folyna, akkor egy-egy neves tanár két hónapos kurzust tarthatna, hetente öt – vagy legalább két! – alkalomra szabadabbá tudná tenni magát. Ha akarná.”

SZÍNHÁZ ÉS FILM

Visszatérő panasz, hogy a színháziak és a filmesek hermetikusan el vannak szigetelve egymástól. Csányi Sándor: „Ha valakit kiszúr magának valamelyik filmrendező, akkor elviszi, és a vizsgafilmjében szerepelteti, de közös óráink soha nem voltak. Azt sem tudom, mit kell csinálni a kamera előtt. Egyedül Szász János óráin csináltunk videós gyakorlatokat. A többi osztálynak még ez sem adatott meg.” Schilling Árpád: „Egy egyetem, két főtanzak, és a kettő között semmilyen kapcsolat sincs. Mi nem tudtunk az ő vizsgáikról, ők nem tudtak a mieinkről. A filmes tanárok nem jönnek színházi vizsgákat nézni, de a színházi tanárok sem mennek el a filmesek vizsgáira. A filmrendező-hallgatók nem látják a fiatal színészeket. Nincs közös fórum, nincsenek beszélgetések.” Schilling és Rusznyák megpróbált tenni valamit ez ellen, erről Rusznyák így mesél: „Nagyon szeretnénk volna filmrendezést tanulni. Szász János, a filmes osztály tanársegéde támogatta az elképzelést. Mindössze addig jutottunk el, hogy ha akarunk, bejárhatunk a filmesekhez önszorgalomból, de vizsgafilmet nem készíthetünk, mert kevés a nyersanyag. Pedig talán hasznos lett volna, mert mi másfajta látásmódot tanulhattunk volna tőlük, ők pedig tőlünk hatásosabb színészetet.” Sediánszky Nóra: „Úgy végeztem el az öt éves dramaturg szakot, hogy filmes dramaturgiai képzést soha nem kaptam. Egyáltalán nem ismerem a filmeseket, még azokat sem, akikkel ugyanabban az évben diplomáztam, pedig a dramaturgnak nemcsak a színház, hanem elvileg a filmstúdió is lehetséges munkahelye.” Hankó János későbbi osztályban indult, de a filmes tapasztalatai neki sem jobbak: „Elméletileg a kép-

zésünkbe bele van építve a film dramaturgiai képzés, de filmtörténetet például csak a harmadik év első félévében kaptunk Báron Györgytől.”

Végül egy öt évvel ezelőtt végzett filmrendezővel, Mispál Attilával és Hajdú Szabolccsal beszélgettem; az utóbbi nem fejezte be az egyetemét. Mispál Attila úgy emlékszik, hogy „az egyetem rendkívül passzív intézmény, ami egyrészt jó, másrészt rossz. Rossz, mert ha elvárod, hogy tanítson, megregulázzon, rendre szoktasson, gondolkodásra neveljen, azt nem kapod meg. Sajnos elveket sem kapsz. De ha elég energia és kezdeményezőkézség szorult beléd, akkor sok mindent ki tudsz belőle hozni. Amikor odajártam, akkor alakult meg a Diáktanács. Ott állt mögöttünk Herskó János, aki tanácsokat adott nekünk. Akkor született az a rendelkezés, hogy a Rektori Tanácsban valahány százalékban legyen képviselve a diákság.” Hajdú Szabolcs egészen mást kapott az egyetemen, mint amit elképzelt: „Az ember azt várja, hogy mindenféle nagy lehetőségek nyílnak meg előtte. De igazából nem nyílik meg semmi. Pontosabban egy technikai park igen, amit lehetett használni, és találkoztam néhány jó tanárral is. De amit el tudsz sajátítani, az nem mélyül el. Van naponta öt órád, mint egy gimnáziumban, a nap végén az utolsó órából még dereng valami, de az elsőből már semmi. Pedig olyan emberek tanítanak, akikről rengeteget lehet tanulni: Poszler György, Szabó István vagy Gothár Péter például.”

Mispálké (öt-öt rendező és operatőr, két vágó és a nem magyar állampolgárságú Kántor László) volt az utolsó, hagyományos értelemben vett filmes osztály, amelyet Gazdag Gyula indított el. Gazdag egy év múlva elment az Egyesült Államokba, és az osztályt Herskó János vette át. Ez az osztály majd' minden év végén filmszalagra rögzíthette vizsgafilmjeit. Simó Sándor tavaly végzett osztálya viszont főleg csak videóra dolgozhatott. Arról, hogy miért fontosabb a film a videónál, Mispál Attila így vélekedik: „Ha filmre forgatsz, fegyelmezettebben kell gondolkodnod, mert kevesebb idő, kevesebb nyersanyagod van. A Simó-osztálybeliek az első két évben nagyon jó tévéjátékokat készítettek, de akik jó művészi és technikai színvonalú videókat csináltak, azoknak nevésegesen alacsony szintű volt az első filmnyers-

anyagra forgatott munkájuk. Mintha nem is ugyanazok az emberek forgatták volna.”

A filmrendezőknél is csaknem minden az osztályvezető tanáron múlik. Mispál Attila: „Az előtűnk végzett két vagy három osztályból elenyészően kevesen tudták elkészíteni a diplomafilmjüket, egyrészt anyagi, másrészt menedzselési okokból, illetve az osztályvezető tanárok hibájából. Többek között Sándor Páléból, akinek széthullott az osztálya. Nálunk jórészt Herskó Jánosnak volt köszönhető, hogy már a harmadéves vizsgafilmjeink és aztán a diplomafilmjeink is megvalósulhattak.”

Filmrendezést tanulni pénz- és technikaigényes dolog, és némi infrastruktúra is szükséges. Ám Mispál Attila szerint, „a színvonalas oktatáshoz már nem elég az egyetem jelenlegi emberi, technikai, épület- és terembeli kapacitása”. Hajdú Szabolcs: „Elsős körömben beszereztek egy AVID típusú számítógépes vágórendszert, amelyet háromnegyed évig senki sem használt, mert nem értettek hozzá. Mi bekapcsoltuk, hogy megnézzük, ha már itt van ez a több milliós gépezet, akkor miért nem használjuk. Valahogyan így működik minden.” Mispál Attilával számolgatni kezdtünk, tulajdonképpen mennyi pénzről beszél, amikor pénzigényesnek titulálja a filmrendezőképzést: „Az elsős vizsgafilmem százhuszezer forintba került, egy tizenkét perces fekete-fehér, tizenhat milliméterre készült film. A másodikéves filmem, 1993-ban mindennel együtt négyszázezerbe. A harmadéves körülbelül kétmillióra. A diplomafilmem költsége mai áron harmincmillióra rúgott. Összességében átlagban minimum húsz-huszonötmillió forint készpénz kell ahhoz, hogy egyetlen ember négy vizsgafilmot csinálhasson a négy év alatt. Muszáj tehát koprodukciók után nézni, a hallgatókat rá kell szorítani, hogy pályázzanak, vagyis az elejétől kezdve bekapcsolódjanak a filmkészítés rendszerébe.”

Amikor szóba kerül, hogy mit kapott az egyetemről, Hajdú érdekes megjegyzést tesz: „Engem 1995-ben vettek föl. A tanároktól első sorban azt az etikai útmutatást kaptam, hogy az ember hogyan viszonyuljon a valósághoz. Azt hiszem, ez a Színházi Főtanácsokon teljesen hiányzik. Itt a legnagyobb hangsúlyt arra helyezték a rendezők, hogy

Vas utca 2/c

A SZÍNHÁZ 1997. szeptemberi számában jelent meg Nánay István beszélgetése Huszti Péterrel a Főiskoláról *Tíz év után* címmel.

Mi ezzel a baj?

Kettő. Az első formai. A cikk ugyanis nem beszélgetés, hanem rákérdezés a mindenki által ismert főiskolás közhelyekre, általánoságokra és semmitmondásokra, úgy, hogy a válaszoló előre tudja a kérdést, a kérdező előre tudja a választ. Információkat nem közöl, helyzetelemzésre nem vállalkozik, a nihil ideológiájára sem lehet belőle következtetni. Stílusa a gimnáziumi éveim keddi KISZ-gyűlésein felolvasott beszámolóokra emlékeztet. Legizgalmasabb formai eleme a beszélgetők tegeződése. Két szakmai róka (számomra) ismeretlen kapcsolatát sugallja, a riport rögzítetlen intimitásait idézi meg, és kíváncsivá tesz bennünket, vajon mit mondtak egymásnak a kezdő kávézás alatt, miféle nem tudások, impotenciák, csököttségek és butaságok rejtőznek a politikus-diplomatikus mondatok mögött. Ezenfelül – amíg a Főiskola minden gondjával és szerencsétlenségével együtt (és részben miattuk) hallatlanul izgalmas – a cikk halálosan unalmas. Ez elsősorban formai probléma.

A tartalmi gond az, hogy nem igaz. Amennyiben az a cikk célja, hogy a Főiskola eredményeit, fejlődését taglalja, akkor ez valamiféle laudatio, és mint ilyen, inkább a piaccgazdaság színes termékismertető leporelló műfajába tartozna, ami pedig már megszületett, darabjai ott szunnyadnak szorosan egymáshoz préselt nejlonsomagokban a Vas utcai épület 123/b szobájának barna szekrényeiben. A színes főiskolai propagandabrosúra ugyancsak hazudik, de legalább visszafogottan, helyenként mosolyt fakasztó érdekességgel teszi.

(A reklámfüzetekről még annyit, hogy egy időben számtalan ilyen kiadványt kaptam előkelő angol és amerikai egyetemekről. Ezek majd' mindegyikében szerepelt egy kép, melyen általában hosszú hajú, csinos lány, tehát az átlagegyetemista a campus gondozott parkjában a fűvön ülve, hátát egy fának támasztva, az érzéki és az intellektuális szemlélődés vegyes arckifejezésével könyvet olvas – nyilván verseket. Az üzenet tiszta és pozitív, a hangulat minden részletében megkapó, de aztán mindig kiderül, hogy ezekben a parkokban nemigen ülnek ilyen hercegnők a fák tövében Swinburne-be merülve, és a tapasztalat azt bizonyítja, hogy hosszú távon nem kifizetődő a fűben ülve művészetbe-tudományba olvadni.)

A változást, fejlődést önmagában megemlíteni értelmetlen, ezeknek a fogalmaknak csak valamihez képest van értékük, mondjuk, hogy a reformok bevezetése óta itt tanuló és végző színészek, rendezők, filmesek mennyivel lettek jobbabbak, vagy mit nyertek a változtatások következményeképpen a húsz vagy harminc évvel ezelőtt végzett kollégákhoz képest. Erről nem szól a cikk.

Sokszor szerepel azonban a *probléma* kifejezés, de igazából semmilyen problémáról nincs szó az írásban. Két példa. A trimeszterek, vendégtanítások milyenségéről beszélve nem elég a *Patkányok* pozitív példáját megemlíteni, hanem beszélni lehetne azokról a sebekről, amelyekből a *Jó estét, nyár* vérzett, a Benedek-osztály elmaradt operettvizsgájáról vagy *Az öngyilkos* koncepcionális gondjairól.

A másság elfogadása vagy az attól való idegenkedés túl fontos téma ahhoz, hogy egy „ez természetes”-sel el lehessen intézni. Inkább azt kéne mondani, milyen gond az, hogy ez természetessé vált, de ha már így van, nézzük, mit tesz – tanár és diák – azért, hogy ez másképp legyen. Képes-e a Főiskola valamiféle gondolati-cselekvési irányt mutatni a hallgatóknak a másról való gondolko-

hogyan viszonyul a dolgokhoz, a történetekhez. A vizsgák azonban rémesek voltak. Egyrészt semmi tétjük nem volt, másrészt olyan emberek jelentek meg rajtuk, akiket életemben nem láttam. Az órákon nem tanultuk meg a filmezés gyakorlati tudnivalóit. Olyan embereket szerettünk volna meghívni, mint Gothár Péter, jöjjön el, és dolgozzon velünk legalább két hétig egyfolytában. Nálunk nincs hagyománya a profi forgatókönyvírásnak. Pedig nagyon kellene a forgatókönyvírást is oktatni. Ha az ember maga írja a filmet, az nagyon sok energiát vihet el. Magunktól jöttünk rá, hogyan kell felszittelni egy jelenetet, vagy hogy mi szükség van a fahrtrcsíra. Tanítható, hogy mikor mozduljon a kamera, mikor vegyük kézbe, mikor legyen fix, vagy hogy mit lehet variálni a kompozíciókkal. Mindezzel azonban nem foglalkoztunk. Általában a szándékokat és a történeteket, vagyis a forgatókönyveket elemeztük, és filmtörténetet tanultunk, de hát mindez csak egyik része a dolognak.”

A filmesek is fájjalják, hogy nincs kapcsolatuk a színháziakkal. Mispál Attilának még szerencséje volt: „Herskó ebben is segített, személyes barátságban volt Horvai Istvánnal, a párhuzamos színészosztály vezetőjével. Ide járt például Kamarás Iván, Marozsán Erika, Schell Judit, Anger Zsolt, Keszég László. Így a Platonov-előadásukat televízióra adaptálhattuk. Azóta is hívjuk ezeket a színészeket filmekbe játszani. Ezeknek a kapcsolatoknak igazán az egyetem utáni években van jelentőségük.” Hajdú Szabolcs nem járt ilyen jól: „Három év alatt egyszer dolgozhatam színészhallgatókkal, akkor is iszonyatos küzdelmek árán. Nem engedték el őket, mondván: a filmesek elrontják a színészeket. És ezt a falat lehetetlen lerombolni. Simó is próbálta, nem ment. Pedig a színész egészen másként játszik színpadon, mint a kamera előtt. A filmszínészképzési gyakorlat azonban teljesen hiányzik, sőt a színházi gyakorlat is behatárolt, hiszen egyféle izlésnek, a tanárúkének igyekeznek megfelelni, azokat a patronokat sajátítják el, amelyeket ő szeret. Milyen jó lenne, ha nem csupán egyetlen rendező venné birtokba és képezné ki őket a saját izlése szerint.”

E rendezők azt állítják, a filmes szakképzést könnyebben lehetne hatékonyra tenni, mint a színházit. Mispál Attila: „Tegyük kötelezővé, hogy a hallgatók minden félévben egy-egy közismereti tárgyat

az erre szakosodott felsőoktatási intézményben abszolváljanak. Tessék ott levizsgázni, és rendes vizsgajegyet szerezni. Felesleges öt évig tanítani a filmrendezést. Három év bőven elegendő. Biztosabb talajra kellene helyezni a vizsgafilmek elkészítését. Külön embernek kellene koprodukciós lehetőségeket felhajtani a tévéből, lobbizni, pályázatokat írni, külföldi kapcsolatokat ápolni. Ha rövidebb a képzési idő, sűrűbben lehet hallgatókat felvenni. Az egész lényegében azon múlik, hány tanterem és hány kamera áll rendelkezésre, mit bír el az épület, hány osztályt és milyen képzést akarunk. Összefoglalva: koncentráltabb, pragmatikusabb, a szakemberképzésre összpontosító, kisebb létszámú egyetemet kellene létrehozni.”

Hajdú Szabolcs: „Egy hónap, egy téma, ami azonban folyamattá áll össze. Például film és fény. Bemegyünk a stúdióba, és csak fényekkel kísérletezünk, erre találunk ki folyamatosan gyakorlatokat. Aztán jöhetne a többi téma: film és zene, film és színész, film és kompozíció, film és forgalmazás. És mindegyik témának a szakma legjobbja lenne a koordinátora. Simó Sándor összehozott bennünket más egyetemek diákjaival, például a szociológia szakról. Az egyik fiúval csináltunk egy dokumentumfilmet, nagyon jól működött a dolog. Aztán hozott a képzősök közül egy díszlet- és jelmeztervezőt, azóta is vele dolgozom. Ezeknek az iskoláknak együtt kellene működniük. Ebből rendszert kellene csinálni.”

Mispál állítja: „Az egyetemi oktatás nem követi a külvilág rendkívül gyors változásait. Átrendeződik a filmkészítés struktúrája, s ez másféle képességeket, készségeket és hozzáállást igényel. Legalább két-három nyelven tárgyalóképes, rendkívül mozgékony embereknek kellene ülniük a producerosztály padjaiban. A rendezőhallgatókat pedig ösztöndíjakkal évente legalább kétszer-háromszor különböző európai stúdiókba, workshopokra kellene küldeni. Vagy nemzetközi produkciókban kéne dolgozniuk, akár asszisztensként, akár a gyártás egyéb posztjain. De ha valaki itthoni produkcióban dolgozik, azt is el lehetne fogadni oktatási feladat teljesítéséeként. Sokkal mozgékonyabb, nyitottabb képzési rendszert kellene kialakítani. A mesterek tutorrendszerben rajta tarthatják a szemüket tanítványaikon.”

dásban? Megvannak-e a tanárok között azok az erős személyiségek, akik legalább a gondolat másságának léteről és értékéről meg tudnák győzni a növendékeiket; nem túlkibálva a büfés darts-csipogást, a szinkronba és reklámba kényszerülő anyagi érveit, azt a töméntelen fecsegést, pletykát és nőgyógyászati turkálást, ami szakmai beszélgetés ürügyén folyik, mert ezeket nem legyőzni kell (azt hiszem, nem is lehet), hanem melléjük állítani az igazságnak és az igazságosságnak valamilyen vonzó alternatíváját. Erről és arról, hogy ezt a problémát valaki felvetné, szó sincs, sem a cikkben, sem a valóságban. A Főiskolán ugyanis ezerrel tanulható minden, ami külsődleges, ami velejáró: megúszás és önámítás, mindent elodázó szubjektívizmus, életre szóló manír, ami aztán megjelenik a színpadon is; koncentráció, alázat, morál, gondolkodás, figyelem és csönd azonban annál kevésbé.

A fő baj azonban mindaz, amiről a beszélgetők nem beszélgettek. Mondjuk, hogy meddig terjed az osztályvezető tanár felelőssége. Hogyan és hol merül fel (ha egyáltalán felmerül) bármelyik tanár szakmai felkészületlenségének vagy tanítási módszerének megkérdőjelezhetősége? Számon kéri-e valaki rajta szerelmes vonzódását vagy személyes antipátiáját növendékei iránt? Egyáltalán tartozik-e valakinek vagy valakiknek bármilyen elszámolással? Ha nem, miért nem? Ha igen, kinek, és mi az egyenleg? Miért nem állapítható meg rektorral, színész tanárral, gazdasági, technikai felelősről – ahogy hallgatóról –, hogy alkalmatlan, vagy hogy erőtlén, vagy hogy szünetet kéne tartania? A pedagógiailag, szakmailag vagy bármilyen naiv szempontból nézve megengedhetetlen és kínos vizsgáról – ha már színpadra került – miért nem mondatik ki az, ami, és miért nem látszik a későbbiekben, hogy bárki is elgondolkodott volna a tanulságokon és a következményeken? Milyen etikai alapja van ezer-

arcú, gondolkodó színészeket tanítani annak az osztályfőnöknek, aki a színházat a Pesti Műsor fél flekkes butaságainak szintjén kétes ízlésvilágú revüként mutatja be az ország tévénezőinek? Mi-féle profizmusról beszélünk, amikor az operett-musical osztályban diplomát osztanak kottát olvasni nem tudó növendékeknek? Miért nem probléma az, hogy a végzős átlagszínész elméleti, irodalmi vagy művészeti tudása finoman szólva hiányos, hiszen a nem szakmai tárgyak csak úgymondásból vannak jelen az órarendekben? Vagy miért beszél a Főiskolán mindenki – szó szerint és metaforikusan – többes szám első személyben? Azaz miért nincs semminek közvetlen felelőse? Hogy akar a Főiskola színházi embereket képezni a technikai körülmények és azok felelőseinek semibevételével? Miért van az, hogy amikor technikai kérdésekről van szó (például tanár-diák arány), a Főiskola jogosan hangsúlyozza különbözőségét az egyéb, nem művészeti felsőoktatási intézményekhez képest, amikor viszont belső gondokról esik szó (például épület-nyitvatartás, próbaidőpontok, próba- és játszóhelyek, technika, egyeztetés), megkövesedett pártállami dinoszauruszként viselkedik, mint – mondjuk – az ELTE Tanulmányi Osztálya.

Mindez azért baj, mert így nem működhet egy egyetem. Az sem mentség, hogy így is mennyi tehetség kerül a szakmába. Ugyanis – szakma ide vagy oda – a butaság, a tehetségtelenség, az impotencia és az álszenteskedő eltussolás (így a fenti cikk is) közvetve és közvetlenül életekkel, sorsokkal, személyes érzékenységgel és tehetséggel játszik.

Persze mindent betakar az individualizmus. Szó esik – még egyszer: értelmetlenül – az újításokról (melyeknek többsége annyira újítás, amennyire a Merkur gépkocsieladás-monopóliumát felváltó szabad autókerekedelem annak tekinthető), de a tanárok pedagó-

Sok filmes hallgatóban az a gondolat is felmerül, hogy itt volna az ideje felbontani az 1945 óta tartó és egyre romló házasságot a filmes és a színházi főtanszak között, hiszen a filmesek „kisebbségbe” kerültek a saját egyetemükön. Mispál Artilla erről ezt mondja: „*Husztí Péter rektor összesen kétszer, ha láttuk a Szentkirályi utcai épületben. A hírek szerint azóta se járt ott. Az utóbbi években két fontos dolog történt: az egyik, hogy egyetemem nyilvánították az intézményt, a másik, hogy a pénz egy része fejkvótászerűen érkezik. Az intézmény tehát abban érdekelt, hogy minél több hallgatót vegyen fel, csakhogy ennek nincsenek meg a feltételei. Az egyetem egyre inkább gyárra hasonlít. Az igazi problémák azonban az adminisztrációból és a rendszer felépítéséből származnak. Az itt dolgozók közül nem egy az ötvenes évek óta ugyanazon az emeleten, ugyanabban a székben ül. Korszerűbb gondolkodású emberek kellene az ügyeket intézni.*”

A fekete arany, a kávé sokak kedvence. Ki keserűn, ki cukrosan, ki higan, ki méregerősen kedveli. Van, aki orvosi tanácsra mértékletesen issza, és van, aki csészék seregének tartalmát tünteti el egyetlen nap alatt. De a kávé általában mindenki kedveli. Főként, ha nincs benne zacc.

Ez az írás a jobbitás és a továbbgondolás szándékával készült. Még akkor is, ha lesznek, akik ezt nem hajlandók elhinni. A jelenlegi és volt hallgatók is azért ültek le a kávéházi asztal mellé, mert jobb szeretnék tenni egyetemüket. Azt a felsőoktatási intézményt, amelyben most, hét év után ismét rektort választanak.

POST SCRIPTUM

A Színház- és Filmművészeti Egyetem rektorhelyettese, a kaposvári Csiky Gergely Színház igazgatója, Babarczy László a 2000. év elején találgató kezdeményezett a Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Karának vezetésével, hogy a színház a főiskolával közösen államilag elfogadott és akkreditált színészképzést indítson. Az oktatás gyakorlati része a színházban

folyna Babarczy László, Ascher Tamás és Molnár Piroska vezetésével, míg az elméleti tárgyakat a kaposvári főiskola tanárai tanítanák. A kari főigazgató és rektorhelyettes, Leitner Sándor festőművész támogatja az ötletet, így az akkreditáláshoz szükséges dokumentumokat 2000 júniusában benyújtották az Oktatási Minisztériumhoz, a szakindítási kérelmeket ugyanis oda kell benyújtani, és a formailag hibátlan dokumentumokat a minisztérium küldi tovább a Magyar Akkreditációs Bizottsághoz, ahová a kérelem 2000. november 12-én megérkezett.

A Kaposvári Egyetem akkori kari főigazgatói hivatalvezetője, dr. Kálmán Katalin – aki jelenleg a megyei önkormányzat főjegyzője mellett dolgozik, és a posztját azóta sem töltötték be az egyetemen – annak idején megerősítette: terveik szerint a képzés 2001 szeptemberében indulna. Néhány héttel ezelőtt az egyetem titkárságvezetője, Bükler Borbála elmondta: a tervről nem tettek le, de eddig semmiféle értesítést nem kaptak. A Magyar Akkreditációs Bizottság főtársa, Halmai Nóra közölte, eddig érdemben nem foglalkoztak a szakindítási kérelemmel. Tekintettel arra, hogy a törvény értelmében hat hónap áll rendelkezésükre ahhoz, hogy álláspontjukat kialakítsák, a bizottság javaslata leghamarabb májusban várható.

Az eljárásrend szerint a kérelmet a Magyar Akkreditációs Bizottság Művészeti Szakbizottságának kell véleményeznie, ám ez a szakbizottság egyelőre még fel sem állt. (A Magyar Akkreditációs Bizottság testületi tagjai ugyanis háromévente cserélődnek, és a legutolsó váltásra 2000. december 31-én került sor. Éppen ezért a megszo- kott ügyintézési tempó megakadt. A testületi tagokat egyébként a miniszterelnök nevezi ki.) A bizottság nem hoz döntést, csupán javaslatot tesz a miniszternek új szak alapítására vagy a kérelem elutasítására. Amennyiben a javaslat kedvező lesz, az oktatási miniszter valószínűleg engedélyezi a kaposvári színészképzés elindítását, akár az idén szeptemberben is, igaz, nem hagyományos tavaszi, hanem őszi pótfelvétellel.

Az itt közölt riport teljes terjedelmében a szerző internetes honlapján olvasható: www.szinhaz.hu/boka

giai felkészültsége, gondolkodása, szakmai teljesítménye továbbra is tabu. Persze a világ így működik: mindenki csinálja, ahogy tudja, aztán majdcsak összejön belőle valami. Emberek ezrei évszázadokon keresztül arra tették fel az életüket, hogy higanyból aranyat nyerjenek. Keményen dolgoztak, nem adták fel, igazság volt minden percnyi munkájukban, csak az alapvetésük volt hamis. Mi az az objektív és mi az a szubjektív szempont, aminek alapján életüket hasznosnak vagy haszontalannak ítéldhetjük meg?

Ebben az iskolában keleties összevisszaságban hányódnak egymásra az objektív mércék és a szubjektívek, amelyek aztán könnyen lehetnek kibúvók, elfedések, hazugságok, menekülések. Ez a négyöt év könnyen megúszható. Két év után már az isten sem ment meg tőle, hogy diplomát kapj.

A rosszat, mert rossz, senki sem cselekszi. (Vagy talán mégis.) Mindenki dolgozik – hol jobban, hol kevésbé –, és a munka önmagában, ahogy az alkímistáké, mindig tiszteltre méltó. Még azt sem lehet mondani, hogy így, mérce nélkül, teljesen eredménytelen (mint az alkímistáké), mert talán van, aki rendelkezik azzal az erővel és bátorsággal, hogy önvizsgálatot tartson, és elszámoljon magával. De akkor mondjuk ki, hogy ez egy színjátszó önképzőkör, ahol a meg-megjelenő „mestertől” mindenki azt lop el, amit tud (ha egyáltalán van mit). Akkor ne beszéljünk szakmai objektivitásról, paideiáról és felelősségről. Ha azonban ezek a dolgok valamiért fontosak nekünk, akkor ne tegyünk úgy, mintha nem tudnánk, hogy egy szardombocskatején ülünk. Mondjuk azt, hogy impotensek vagyunk elhordani, vagy hogy nem is akarjuk, de ne locsolgassuk pacsulival.

Forradalom nem lesz. Nem is hiszek benne, és sem varázsigém, sem grült nagy koncepcióim nincsenek a trágyával és a tisztasággal kapcsolatban. Mindez valószínűleg kint a színházakban sem jobb. A megoldás – ha van – sok-sok nemzedék (ki-ki értse, ahogy akarja), sok-sok gondolkodás és sok-sok munka kérdése. Mindazé, ami most nincs. De ha már ez egy ilyen belterjes, egymásba nyúlka- lós szakma, akkor legalább magunkból ne csináljunk hülyét. Úgyis csak magunk vagyunk.

Az előző tanévzárókor közvetítették a *Színházról színházra* című tévéműsort a Főiskoláról, az idején tanévnyitóra jelent meg az említett SZÍNHÁZ-cikk. Mindkettő egyformán hazug. Az előbbi a rendetlen giccs nyelvén próbált szólni egy illúzióról, mindezt megkérdőjelezhető ízléssel, őszintétlenül, álságosan tette. Igazi veszélye és kártékonyága az volt, hogy nagyon széles réteghez szólhatott volna, ehelyett hazudott. A SZÍNHÁZ-at gyakorlatilag a kutya sem olvassa. Ebben az értelemben a benne megjelent cikknek a hazugsági kevésbé kártékonyak. Ez a cikk is elvész heteken belül, ahogy az összes többi –, és ahogy minden beszélgetés, okoskodás, fecsegés – beleértve ezt a négy oldalt is. A szónak azonban hallatlan ereje van, akkor is, ha senki sem olvassa, senki sem hallja. A lelkiismeret-furdalásom pedig csak nem múlik, sem magammal szemben, sem ezzel az írással szemben, sem Nánay beszélgetésével szemben.

1997. szeptember 11.

Forgács Péter